

VIISIVUOTIAAN KÄSITYKSIÄ HYVÄSTÄ ELÄMÄSTÄ

Mari Jokela ja Maarit Kalliosaari

Opinnäytetyö, kevät 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaali- ja kasvatustieteiden
suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Jokela, Mari & Kalliosaari, Maarit. Viisivuotiaan käsityksiä hyvästä elämästä. Kevät 2014, 56 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatusalan suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä viisivuotiaan päiväkotilapsen mielestä tarvitaan, jotta perheessä olisi hyvä olla, ja mikä tekee hänet onnelliseksi. Myös viisivuotiaan osallisuuden mahdollisuus oli osa tutkimusta eli se, miten viisivuotias voi vaikuttaa oman äänensä kuulluksi saamiseen. Työn otsikoksi muotoutui lopulta ”Viisivuotiaan käsityksiä hyvästä elämästä”. Hyvän elämän määrittelyä selvitettiin haastattelututkimuksesta esiin nousseiden teemojen pohjalta. Pääteemoiksi nousivat perhe, koti, päiväkoti, ystävät ja leikki.

Haastatteluaineistoa koottiin vuoden 2012 syksyn työharjoittelun myötä. Haastateltiin kahtakymmentäneljää viisivuotiasta päiväkotilasta, joiden vanhemmilta saatiin luvat haastatteluun sekä tutkimusluvan kunnan varhaiskasvatusjohtajalta.

Aineistonkeruumenetelmänä on teemahaastattelu ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi tehtiin haastatteluista. Tulokset koottiin yhdessä ja niiden perusteella päädyttiin viiteen pääteemaan, joita käsiteltiin tarkemmin niin teorian kuin haastatteluaineistoista nousseiden vastausten perusteella.

Päätulokset koostuivat hyvin arkisten ja pienten asioiden tärkeydestä viisivuotiaan lapsen maailmassa. Mitään ihmeellisyyksiä ei tarvita, vaikka osa haastatteluiden vastauksista olikin mielikuvitusrikkaita.

Johtopäätöksenä lasten vastauksista tutkimus osoitti, että vaikka lapset ovat samanikäisiä, niin heidän persoonallisuuksissaan ja ajattelukyvyissään oli huomattavia eroja: toiset vastailivat hyvinkin konkreettisesti, toisilla taas oli jo havaittavissa abstraktimman ajattelun kykyä. Lasten vastauksista ilmeni myös heidän kykynsä käyttää mielikuvitusta ja kyvystä heittäytyä mielikuvitukseen maailmaan. Tutkimuksen suurimpana johtopäätöksenä voi todeta sen, että pienet asiat riittävät viisivuotiaan päiväkotilapsen iloisuuteen ja surullisuuteen. Hyvä elämä vaadi isoja asioita, perheen yhdessä olo ja perusasioiden kunnossa olo riittää.

Asiasanat: päiväkotilapsi, hyvä elämä, perhe, koti, ystävät, leikki

ABSTRACT

Jokela, Mari & Kalliosaari, Maarit. Five-year-old conceptions of the good life. 56p., 2 appendices.

Language: Finnish. Spring 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this study was to find out what five-year-old kindergarten child requires in order to be good to have in a family and what makes her or him happy. Also the inclusion of five-year-old-one's opportunity to study under, or the way a five-year-old can influence hers or his own voices heard obtain. The work eventually became the title of "Five-year-old conceptions of the good life". The definition of the good life we explored the issues raised during the interview study themes. As our main themes rose family, home, kindergarten, friends and play.

The interview material was gathered during the 2012 autumn internship time. By interviewing twenty-four age of five kindergarten child whose parents we had permission for an interview, as well as a research permits municipal early childhood education director.

As the material collection method is the theme of the interview and content analysis were made about the interviews. The results were gathered together and were ended up on the basis of five main themes, which are discussed in more detail in the theory of the interview contents to higher responses.

The main results consisted of the importance of very everyday and small things in five-year-old child's world. No wonders are required, although some of the responses received were with a rich imagination.

In conclusion, the children's answers to research showed that even though the children are the same age, their personalities and thinking capability had significant differences: some answered very practical, while others had already more abstract thinking ability. Children's responses also showed their ability to use their imagination and the ability to throw them into the world of the imagination. The main conclusion of our study can be concluded that the small things are enough for a five-year-old child's joyfulness and sadness. The good life does not require big things, only being together as a family and that the basic things are in order.

Key words: kindergarten child, good life, family, home, friends, play

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LAPSEN OSALLISUUS	7
3 NÄKÖKULMIA VIISIVUOTIAAN KEHITYKSEEN	9
3.1 Fyysinen kehitys	10
3.2 Psyykkinen kehitys	12
3.3 Sosiaalisten taitojen ja minäkuvan kehittyminen	13
4 HYVÄN ELÄMÄN MÄÄRITTELYÄ	16
4.1 Perheen merkitys lapselle	17
4.2 Kodin merkitys lapselle	19
4.2.1 Turvallisuuden tunne	19
4.2.2 Päiväkoti	20
4.3 Ystävät	21
4.4 Leikki ja leikin välineet	22
4.4.1 Itsetunnon vahvistaminen	24
4.4.2 Tunteiden käsittely	24
4.4.3 Ryhmätyöskentely	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
5.1 Tutkimusympäristö	27
5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	27
5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmä	28
5.3.1 Lasten haastattelu	31
5.3.2 Lasten motivointi haastatteluun	33
5.4 Tutkimusaineiston analyysi	34
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	37
6 TUTKIMUSTULOKSET	40
6.1 Perhe	40
6.2 Koti	42
6.3 Päiväkoti	43
6.4 Ystävät	43
6.5 Leikki	44
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
8 POHDINTA	49
LÄHTEET	52
LIITE 1: Mitä tarvitaan, että perheessä on hyvä olla?	55
LIITE 2: Lasten haastattelukysymykset	56

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on viisivuotiaan käsityksiä hyvästä elämästä. Työ perustuu sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen ja Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön tutkimukseen ihmisten onnellisuudesta ja hyvästä arjesta. Opinnäytetyömme aiheen saimme asuinkuntamme varhaiskasvatusjohtajalta, Pikassoksen suunnittelijalta ja opinnäytetyömme ohjaajalta. Osuutenamme tutkimuksessa oli haastatella asuinkuntamme viisivuotiaita päiväkotilapsia. Tutkimuksen tekemisen kautta meille tarjoutui tilaisuus laajentaa haastatteluaineisto opinnäytetyöksi.

Pikassos on yksi maamme yhdestätoista sosiaalialan osaamiskeskuksista. Pikassoksen toimintaperiaatteina on verkostoida sosiaalialan toimijoita yhteiseen kehittämiseen, vahvistaa ja lisätä osaamista aikaansaamalla kehittämis- ja koulutusprosesseja sekä kehittää sosiaalialan palveluja yhteistyökumppanina kuntien kanssa. Pikassos on linkkinä kuntien, ammattikorkeakoulujen ja yliopiston välillä ja edesauttaa alueellisen tiedontuotannon kehittymistä. Lisäksi se kehittää sosiaalialan käytännön harjoittelua ja tuottaa sosiaaliamiehen palveluja. (Pikassos i.a.)

Opinnäytetyömme aloitamme ensin kertomalla lapsen osallisuudesta. Lapsen osallisuus on tärkeä asia, koska vain lasta kuuntelemalla saamme heidän ajatuksensa tietoomme. Lapsen osallisuutta on korostettu viime vuosina ja tutkimuksiakin aiheesta on tehty. Lapsista kertovaa tietoa on paljon, mutta ei sellaisia tutkimuksia, joissa olisi kerätty lapsen omaa tietoa.

Opinnäytetyössämme olemme määritelleet hyvää elämää, koska työmme nimenäkin on viisivuotiaan käsityksiä hyvästä elämästä. Hyvää elämää on vaikea määritellä, ja olemmekin keränneet eri lähteistä hyvää elämää koskevia määrittelyjä. Teoriaosuudessa käsittelemme ja erittelemme tarkemmin samoja teemoja, jotka nousivat haastatteluista tutkimustuloksiksi. Teemoja ovat perhe, koti, päiväkoti, ystävät ja leikki.

Opinnäytetyössä kuvaamme tekemämme haastattelun vastauksia ja kerromme myös viisivuotiaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen pääpiirteistä, koska ne

vaikuttavat siihen miten lapsi ymmärtää kysymykset. Haastatteluista esiin nousseista vastauksista loimme teemat, ja olemme esitelleet niistä myös teorian tietoa.

2 LAPSEN OSALLISUUS

Lapsen osallisuus on sitä, että lapsi voi olla mukana arvioimassa ja toteuttamassa omien etujensa turvaamiseksi tehtyä tai tehtävää työtä. Ihmisen identiteetin kehitys ja kasvu vaativat sitä, että voi olla osallisena itseään ja omaa yhteisöään koskevissa asioissa. Kun pystyy osallistumaan, niin sen kautta oppii olemaan ja elämään yhteisössään ja yhdessä muiden kanssa. Se, että saa tietoa itseä koskevista päätöksistä, toimenpiteistä, suunnitelmista ja ratkaisuista on osallisuutta ja sen mahdollisuutta. Samoin oman mielipiteen ilmaisun mahdollisuus ja asioihin vaikuttamaan pystyminen ovat osallisuutta. Asioihin ei voi vaikuttaa, jos ei voi osallistua niistä päättämiseen. (Sosiaaliportti i.a.)

”Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Tässä yhteydessä lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18 -vuotiaita kansalaisia. Perusta kansalliselle lainsäädännölle on kansainvälisessä Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa, jonka mukaan osallisuus on yksi kaikkea viranomaistoimintaa läpäisevä perusoikeus.” (Sosiaaliportti i.a.)

Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Hoito, kasvatusta ja opetus on suunniteltava niin, että lapset voivat muodostaa maailmasta mahdollisimman ehyen ja monipuolisen. Tästä huolehtivat niin vanhemmat kuin päivähoiton henkilökuntakin. Kaikenlaisen toiminnan järjestämisessä otetaan huomioon lapsen yksilöllisyys ja vanhempien näkemykset. Lapsilähtöisyys on lapsen yksilöllisten tarpeiden, taustan ja kiinnostuksen kohteiden huomioimista. (Kuopion kaupunki 2011.)

3–5-vuotias lapsi saattaa olla päivähoitossa noin kahdeksan tuntia päivittäin ja viettää siellä keskimäärin 2,5 vuotta elämästään. Päivähoito on keskeisiä arjen määrittäjiä. Silti lapselta itseltään ei ole välttämättä kysytty, mitä mieltä hän on päivähoitosta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2006, 150.)

Osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukana. Ensimmäisenä osana on mahdollisuus valita, että osallistuuko johonkin prosessiin vai ei, lapsella tulisi aina olla

mahdollisuus ja oikeus olla osallistumatta. Toisena osana on mahdollisuus saada riittävästi oikeaa tietoa, esimerkiksi tilanteesta, omasta roolista, omista oikeuksista, viranomaisilla on velvollisuus antaa tietoja myös lapselle. Kolmas osa on lapsen mahdollisuus vaikuttaa lasta itseään koskevaan työskentelyprosessiin. Esimerkkinä, jos lasta koskeva palaveri järjestetään, niin lapsella olisi mahdollisuus pohtia sitä, mitä asioita siinä käsitellään ja ketä siihen osallistuu. Neljäntenä osana on mahdollisuus ilmaista omia ajatuksiaan ja itseään omalla tavallaan ja omalla äänellään. Tähän liittyen myös se, että lasta tuetaan omien mielipiteiden ilmaisuun sekä niiden selvittämiseen ja ilmaistamiseen. Se voi olla esimerkiksi rohkaisua ja kannustusta. Viimeisenä osana olisi se, että lapsella tulisi olla mahdollisuus tehdä itsenäisesti omaan elämäänsä vaikuttaviin päätöksiä. Tietysti viisivuotiaan on ehkä vaikea olla se päättävä elin päätöksiä tehdessä mutta kuitenkin senkin ikäisen tulisi olla mahdollista siihen vaikuttaa. (Sosiaaliportti i.a.)

Jos lapsen omaa kokemustietoa ei ymmärretä arvokkaan tiedon lähteeksi, hänen paikkansa pysyy yhteiskunnassamme marginaalissa. Mahdollisuudet lapsella vaikuttaa omaan elämäänsä rajoittuvat yleensä asioihin ja tilanteisiin, jossa lapsen mielipiteet ja sananvalta horjuttavat mahdollisimman vähän aikuisten elämää. Helposti lapsen näkökulma jää taustalle ja silloin kuva lapsesta muodostuu yksipuoliseksi ja jopa virheelliseksi. Keskittyessä lapsinäkökulmaan lapsen taidot, kyvyt ja kokemukset nousevat eri tavoin esille. Lapsista on tietoa paljon, mutta lapsista itsestään lähtevää tietoa on vähemmän. (Kyrönlampi-Kylmänen 2006, 154.) Siksi lapsilta itseltään tulisi kysyä asioita ja heidän ajatuksiaan tulisi tuoda tietoisuuteen, koska tämä tieto on arvokasta ja tekee lapsen osalliseksi oman elämäänsä.

Lapsitutkimus on tärkeänä tuonut esiin lasten oman äänen kuulemisen ja lasten tiedon arvokkuuden. Sosiaalisen todellisuus näyttäytyy erilaisena alhaalta kuin ylhäältä päin katsottuna. Tästä näkökulmasta aito lapsinäkökulma edellyttäisi, että tietoa saadaan suoraan lapsilta eikä muiden tahojen välittämänä. Kuunnellaan mitä lapset todella haluavat sanoa, mitä lasten elämään oikeasti kuuluu. Vaikka lasten kuunteleminen sisältyisikin tutkimukseen, tutkijat konstruoivat tieteellistä tietoa aina aikuisen näkökulmasta ja teoreettisista kytkennöistä käsin. Perusajatus lapsitutkimuksen taustalla on, että lapset aktiivisina toimijoina ja oman elämänsä asiantuntijoina pitävät itsessään sisällään ajatuksen lapsista pätevinä tutkimuksen tiedonantajina. (Ritala-Koskinen 2001, 146–147.)

3 NÄKÖKULMIA VIISIVUOTIAAN KEHITYKSEEN

Lapsen kehitys on kokonaisuus, johon vaikuttavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Lapsi toteuttaa näitä yleisiä lainalaisuuksia tavoilla, jotka heijastavat hänen ainutkertaista persoonallisuuttaan ja olosuhteita. Lapsen kehitys on vaiheittain tapahtuva prosessi. Kasvuun ja kehitykseen kuuluvat tietyt herkkyykskaudet, jolloin lapsen valmiudet oppia jotain uutta, tiettyä taitoa tai valmiutta, ovat parhaimmillaan. Kehitystä tapahtuu kokonaisvaltaisesti eri osa-alueilla; fyysinen ja motorinen, kognitiivinen sekä sosio-emotionaalinen kehitys. Motorisella kehityksellä tarkoitetaan kehon hallinnan kehitystä, karkeamotoriikkaa (liikunnalliset toiminnot), hienomotoriikkaa (tarkkuutta vaativat toiminnot) sekä havaintomotoriikkaa (eri aistitoimintojen yhteistyö). Fyysisellä kehityksellä tarkoitetaan lapsessa kehityksen myötä tapahtuvia ulkoisia muutoksia, kasvamista. Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan puolestaan kaikkia niitä elämänaikaisia muutoksia joita tapahtuu tiedon vastaanottamisessa, sen käsittelemisessä, tuottamisessa ja välittämisessä. Lapsen tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehittymistä tarkoitetaan puhuttaessa sosio-emotionalisesta kehityksestä. (Kehityspsykologia i.a.)

Puhuttaessa lapsen kehityksestä tulee aina muistaa, että jokainen lapsi on ainutlaatuinen yksilö, persoona. Tietyissä kehitysvaiheissa lapsen kokemukset vaikuttavat hänen myöhempään kehitykseensä. Samanikäisten lasten välillä olevat erot johtuvat myös heidän elämäkokemuksestaan. Jokainen lapsi kehittyy omalla tavallaan, vaikka kehityksessä on tiettyjä kaikille yhteisiä lainalaisuuksia. Jokaisella lapsella on oma kehityksen rytmensä ja tapansa kasvaa. Tämän vuoksi on mahdotonta luoda yhtenäistä kuvaa siitä millainen tietyn ikäinen lapsi on tai millainen hänen pitäisi olla. Voidaan vain etsiä niitä kehityspiirteitä, mitä kunkin ikäisestä saattaa löytyä. Edes perheen sisällä ei ole toista samalla tavalla kehittyvää lasta. Jokaiselle lapselle on suotava yksilöllinen kasvunsa ja kehityksensä mieli avoimena. Lasta tulee arvostaa omana itsenään ja iloita siitä, mikä on hyvin, sekä tuettava ja houkuteltava esiin sitä, mikä vielä on oralla. Jokainen lapsi omaa omat henkilökohtaiset mieltymyksensä ja tarpeensa, joiden kuunteleminen on tärkeää. (Jarasto & Sinervo 1997, 18.)

3.1 Fyysinen kehitys

Perintötekijät sekä elinympäristö säätelevät lasten fyysistä kasvua. Perintötekijöiden ja ympäristön osuutta lapsen fyysiseen kasvuun ei voida erottaa toisistaan. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 120.)

Viisivuotias lapsi on ehkä rauhaton ja hän voi olla tunteiltaan ailahtelevainen, mutta kuitenkin hän alkaa olla jo monessa asiassa itsenäinen. Tämänikäinen lapsi tarvitsee yhä päivittäistä huolenpitoa ja hellyyttä, vaikka hän vanhempien silmissä jo näyttääkin isolta. Vanhempien tulee tukea lapsen kaveripiiriin ja liikkumiseen liittyvää itsenäistymistä sekä moraalien kehittymistä. Lapsi kaipaa vanhemmiltaan rohkaisua sekä kiitosta yrittämisestään. Jokainen lapsi kehittyy omaan, yksilölliseen tahtiinsa. Lapsi on omatoiminen, aloitteellinen ja sopeutuva, mutta välillä hän haluaa olla pieni ja saada hoivaa. Toisaalta välillä kiukku saa vallan ja tunteet ailahtelevat. Sopivan kokoisten, oikeiden töiden tekeminen loppuun asti tuntuu mukavalta, koska itsekritiikin herääminen voi aiheuttaa epäonnistumisen pelkoa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a)

Mielikuvitus on voimakasta ja lapsi alkaa oivaltaa aiempaa paremmin, mikä on oikeasti totta ja mikä kuvittelua. Lapsi nauttii vitseistä ja sanaleikeistä, mutta ei silti halua itse olla huumorin kohteena. Tämän ikäinen samaistuu omaa sukupuoltaan olevaan vanhempaan ja hän ymmärtää kasvavansa isona mieheksi tai naiseksi. Pelaaminen ja leikkiminen oikeilla ja selkeillä säännöillä on tämänikäisestä lapsesta mukavaa, tosin peleissä häviäminen on vielä vaikeaa. Roolileikeissä hän jäljittelee itselle tärkeitä aikuisia, mutta myös oman ikäiset kaverit ovat tärkeitä. Lapsella voi olla jo joku erityisen tärkeä kaveri ja isommat lapset ovat usein ihailun kohteita. Yhteisleikki- ja neuvottelutaidot ovat viisivuotiaalla jo hyvät, mutta leuhkiminen ja mahtailu kavereiden kesken ovat vielä tavallista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a)

Lapsi pohtii hyvän ja pahan, oikean ja väärän sekä reilun ja epäreilun eroa ja hakee vanhemmaltaan tukea pohdintoihinsa. Lapsi osaa pohtia hyvin syvällisiä aiheita, ilmiöiden syitä ja hakee niihin vastauksia vanhemmiltaan, ilmiöitä myös testataan käytännön kokeilla. Lapsi muistaa asioita usean kuukauden tai vuoden takaa. Numerot ja kirjaimet

voivat myös kiehtoa ja viisivuotias lapsi oppii yleensä kirjoittamaan nimensä ja laskemaan esineitä. Lapsi vertailee ja lajittelee esineitä ja asettaa niitä suuruusjärjestykseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a)

Viisivuotiaana lapsi hallitsee jo tuhansia sanoja ja pystyy käyttämään kieltä varsin joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. Hänen puheensa on jo tässä vaiheessa niin joustavaa, että hän osaa kommunikoida erilaisten ihmisten kanssa ja tehdä ajatuksensa selväksi sellaisillekin aikuisille, jotka ovat vieraita ja jotka eivät ole tottuneet kommunikoimaan lasten kanssa. Lapsen kyky kertoa tarinoita omista kokemuksistaan kehittyy nopeasti. Viisivuotias lapsi osaa myös vaikeammatkin äidinkiellensä äänteet. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 137.) Lapsi ymmärtää ja osaa käyttää useita käsitteitä kuten vähän – paljon, edessä – takana, nopeasti – hitaasti. Hän nauttii saduista ja kertomuksista ja pystyy seuraamaan monimutkaisiakin juonia. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a)

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kielellä on tärkeä sija. Lapsen oppiessa käyttämään sanoja, hänen aikomuksensa ja toiveensa tulevat aikuiselle paremmin ymmärrettäväksi. Lapsi oppii kielen avulla entistä paremmin jäsentämään havaintomaailmaansa. Hän tutustuu ympäristöönsä sekä hankkii ja saa tietoa siitä. Kieli on tärkeä käyttäytymisen säätelijä sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajatusten, mielikuvituksen ja tunteiden viestintävalta. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 135.)

Varsinaisessa leikki-iässä eli kaksivuotiaasta seitsemänvuotiaaksi liikkumisen perustaitojen harjoitteluvaihe on vahvimmillaan. Tuona aikana lapsi oppii käyttämään lihaksiin monipuolisesti erilaisiin arkipäivän askareisiin. Kannustus läheisiltä ihmisiltä on tässä vaiheessa erityisen tärkeää motoristen taitojen kehittymiseksi. Innokkaalle liikkujalle saattaa sattua koko ajan pieniä haavereita, mutta niistä ei tulisi tehdä suurta numeroa. Lapsen on saatava harjoitella, jotta hän oppisi. Liialliset odotukset tai toisaalta liiallinen suojeleminen onnettomuuksilta eivät motivoi lasta omaehtoiseen liikkumiseen. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 128–129.)

3.2 Psyykkinen kehitys

Viisivuotiaana lapsen kehitys on suvantovaiheessa: lapsi on jo omatoiminen, aloitteellinen, tasapainoinen, sopeutuva, rauhallinen ja monella tapaa ison oloinen. Lapsesta on mukavaa olla avuksi, ja hän osallistuu mielellään esimerkiksi kotitöihin. Loppuun asti töiden vieminen on hänelle tärkeää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b)

Viisivuotias on toisaalta vielä monin tavoin pieni lapsi. Välillä hän haluaa heittäytyä pienen rooliin ja tulla hoivatuksi. Normaalialue arkea ovat kiukunpuuskat ja tunteiden ai-lahteleminen. Itsekritiikki saattaa lapsella nostaa päätään ja hänen luottamuksensa omiin kykyihinsä voi horjua. Lapsella voi myös olla erilaisia pelkoja, esimerkiksi epäonnistumisesta. Kannustus, rohkaisu ja vahvuuksien huomioiminen ovat tärkeitä. Tässä iässä lapsen luonteenpiirteet persoonallisuus näkyvät entistä selvemmin. Viisivuotiaan elämää leimaa edelleen voimakas mielikuvitus. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b)

Viisivuotias ymmärtää jo paremmin kuin nelivuotias, mikä on totta ja mikä satua. Viisivuotias poika samaistuu isäänsä, isä on ihailun kohde ja sankari. Pojat ihailevat vahvoja toiminnan miehiä kuten palomiehiä ja urheilijoita. Jos pojalla ei ole arjessa läsnä omaa isää, hänelle voi kertoa kuinka hänestä kasvaa isona aikuinen mies kuten isoisa, setä, kaverin isä tai joku muu pojan ihailema mies. Tyttö alkaa usein samaistua äitiinsä. Tytön aiempi ihastuminen isään voi joksikin aikaa muuttua suorastaan isän väheksymiseksi. Yhden huoltajan perheessä on hyvä huomioida se, että lapsi pyrkii muodostamaan mielikuvan siitä, onko hän arvokas sekä naisen että miehen silmissä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b)

Viisivuotias lapsi pohtii erilaisten ilmiöiden syitä ja seurauksia ja kyselee asioista. Kysymykset saattavat olla syvällisiä ja koskea vaikeita asioita, kuten kuolemaa, syntymää ja sairauksia. Lapselle kannattaa puhua asioista rehellisesti ja vaikka vanhemmalla ei aina oikeita vastauksia olisikaan, tietoa voidaan etsiä yhdessä. Lapsi uskoo, että kaikkiin kysymyksiin on selitys tai vastaus. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b)

Viisivuotias lapsi pohtii ja kyselee hyvin monenlaisia asioita. Hänen kysymyksensä antavat suuntaa hänen ajattelunsa kehitysvaiheesta. Lasta mietityttävät usein moraaliset ja eettiset kysymykset, kuten mikä on oikein ja mikä väärin. Lapsi saattaa kokea itsensä

ahdistuneeksi ja levottomaksi näiden asioiden äärellä. Vanhempien onkin tärkeää vastata lapsen kysymyksiin hänen kehitystasonsa huomioon ottaen sen sijaan, että torjuvat ne vaikeina tai nolostuttavina. Vaikka vanhemmat ajattelevat asioista eri tavoin, se ei haittaa, kunhan he eivät riitele keskenään eivätkä halveksi toistensa näkemyksiä. Näin lapsi oppii hyväksymään, että ihmisten ajatukset ovat erilaisia. Vastaaminen saa lapsen tuntemaan itsensä arvostetuksi ja vakavasti otettavaksi. Vanhemman on hyvä muistaa, että lapsen kysymykset saattavat yleisen uteliaisuuden lisäksi kertoa myös peloista ja huolista. (Jarasto & Sinervo 1997, 102, 112; Kahri 2003, 25.)

3.3 Sosiaalisten taitojen ja minäkuvan kehittyminen

Pienen lapsen sosiaalinen minä rakentuu lapsen ja hoitajan välisessä inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Lapsi tulkitsee maailmaa hoitajansa kautta ja irtautuu hänestä kasvaen erilliseksi, ainutkertaiseksi yksilöksi. Ensimmäiset kolme ikävuotta kestävä niin sanottu psykologinen syntymä, auttaa lasta saavuttamaan oman minuutensa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 119.)

Erilliseksi yksilöksi lapsi kasvaa, kun hän tajuaa ensin fyysisen ja sitten psyykkisen erillisyytensä äidistä. Sitä kutsutaan separaatioksi. Yksilöityminen eli individuaatio on taas vaihe, jolloin lapsen käsitys omasta itsestään rakentuu. Nämä tapahtumat kestävät noin viiden kuukauden ikäisestä kolmivuotiaaksi asti, lopputuloksena syntyy pohja lapsen minäkäsitykselle ja identiteetille. (Keltikangas-Järvinen 2010, 128.)

Kolmannen ikävuoden loppuun mennessä lapsi käsittää itsensä itsenäiseksi yksilöksi ja minäkuvan muodostuminen alkaa. Se on pitkä kehitystapahtuma, jolle erityisen tärkeitä ovat ikävuodet neljästä kuuteen, sekä myöhemmin murrosikä ja varhainen aikuisuus. (Keltikangas-Järvinen 2010, 137.)

Vanhempien välityksellä omaksutaan kodissa tärkeinä pidettyjä arvoja, joista lapsi saa rakennusaineita ihanneminäänsä. Lapsi muodostaa kuvan niistä ominaisuuksista ja kyvyistä, joita hänellä pitäisi olla tai joita hänellä todellisuudessa on. Vanhemmilta saatu palaute vaikuttaa hänen omiin arviointeihinsa itsestään, hänen odotuksiinsa ja edel-

leen lapsen käyttäytymiseen. Yhdentekevää ei ole millä tavoin tavoitteet ja odotukset viestitään lapselle. Tärkein asia lapsen itsehyväksynnän kehitykselle on hänen kokemuksensa, että vanhemmat rakastavat häntä. Tämä tuottaa hänelle tyydytystä, jonka hän liittää minäkokemuksiinsa. Salliva ilmapiiri, joka suo ajatusten ja tunteiden vapaan ilmaisun, auttaa yksilöä hyväksymään itsensä. Lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen ja kunnioittaminen auttavat lasta arvostamaan itseään ja luottamaan omiin mielipiteisiinsä. (Kehityspsykologia i.a.)

Yhdessä minäkäsityksen ja tunne-elämän kehityksen kanssa kulkee tiiviisti sosiaalinen kehitys. Sosiaalinen kehitys tapahtuu suhteessa lapsen ympäristöön. Vähitellen lapsi muodostaa kuvaa itsestään muiden joukossa. Lapsi on altis monien ihmisten vaikutteille. Sosiaalinen kehitys jatkuu läpi koko ihmisen elämän. Kuitenkin perustaidot opitaan jo lapsuudessa, jolloin ihminen muodostaa kuvaa siitä, millainen hän on ja miten hänen pitäisi olla suhteessa muihin, jotta hänet hyväksytään. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 166.)

Sosiaalisia taitoja lapsi oppii vanhempiensa ja isompien sisarusten mallista. Lapsi oppii heiltä sukupuolieroja ja sukupuolten välistä vuorovaikutusta sekä kasvatustapoja. Kotona hän näkee työnteon, rahankäytön ja yrittämisen mallit ja oppii myös paljon arvoja ja asenteita, silloinkin kun vanhemmat eivät tietoisesti opeta niitä. Sukulaisilla on myös useissa perheissä suuri vaikutus lapsen kehitykseen. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 166–167.)

Lapsi tietää viisivuotiaana jo varsin hyvin, miten hänen pitäisi toimia, mutta silti hän ei pysty toimimaan aina sääntöjen mukaan. Viisivuotiaalle omien tunneimpulssien ja pelkojen hallitseminen on vielä vaikeaa. Jotkut lapset tarvitsevat enemmän tukea kuin toiset. Lapset hyötyvät konkreettisesta ohjauksesta sosiaalisissa tilanteissa ja tuesta, jolla pyritään edistämään hänen kykyään eläytyä muiden elämään ja kuunnella muita. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 167.)

Viisivuotias osaa jo nauttia muiden lasten ja aikuisten seurasta, toki lapset ovat tässäkin suhteessa yksilöitä. Jos lapsi säännöllisesti vetäytyy muiden lasten seurasta ja haluaa leikkiä vain yksin, vanhempi voi järjestää ja kannustaa lasta tilanteisiin, joissa hän tapaa myös muita lapsia, kun leikkitaitoja harjoittaa niin ujouskin voi helpottaa. Vanhemmilta

se vaatii herkkävaistoista tasapainottelua yksilöllisyyden kunnioittamisen ja sosiaalisten taitojen harjoittelun tukemisen välillä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. c)

Kaverit ovat yleensä viisivuotiaalle tärkeitä, hänellä voi olla jo joitain erityisen hyviä ystäviä, etenkin tytöillä saattaa olla jo paras ystävä. Sekä tytöillä että pojilla voi olla ensimmäisiä ihastumia vastakkaiseen sukupuoleen ja ystävyysuhteet alkavat olla melko kestäviä. Lasten sosiaaliset taidot hioutuvat aiempaa taitavammiksi, he osaavat jo neuvotella asioista, joustaa tarpeen mukaan ja pukea tunteitaan sanoiksi eikä kavereiden kanssa tule enää niin helposti riitaa, vaikka välillä sanomista saattaakin tulla. Suuria puheita käytetään myös, kun halutaan tehdä vaikutus kavereihin. Leuhkiminen ja mah-tailu kuuluvat asiaan, niillä voidaan myös peitellä joitain omia puutteita. Kavereiden mielipiteet vaikuttavat entistä enemmän siihen, mikä on hienoa ja hyväksyttävää, erityisesti hieman vanhemmat lapset ovat usein viisivuotiaalle lapsille esikuvia. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. c)

Moraali ja tunteet kehittyvät tässä iässä ja lapsi pohtii hyvän ja pahan eroa sekä tarvitsee vahvistusta omiin käsityksiinsä vanhemmiltaan. Lapsi arvioi tekojaan lopputuloksen eikä tarkoituksen perusteella. Vanhemman kanssa yhteinen hassuttelu, hellittely ja arjen toimet ovat lapsen päivän huippuhetkiä. Vanhemmat ovat edelleen lapselle maailman tärkeimmät ihmiset. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. c)

Tänä päivänä lapsilta vaaditaan yhä enemmän, lasten täytyy menestyä paremmin yhä varhaisemmassa iässä. Kouluunmenoiän alentuminen ja netin kautta tulviva informaatio ovat lyhentäneet lapsuus-elämänvaiheen kestoa tutkijoidenkin mukaan. Sadan viimeisen vuoden aikana biologinen lapsuus on lyhentynyt noin kaksi vuotta. Tähän asiaan vaikuttavat niin psyykkiset kuin psykososiaalisetkin syyt. Vanhemmat ovat aiemmin ottaneet vastuun kaikista lapsiin liittyvistä asioista, mutta nykyisin lapset joutuvat itse tekemään niin itsenäisiä ratkaisuja kuin ottamaan vastuuta asioistaan aiempaa varhaisemmin. (Luumi 2011.)

4 HYVÄN ELÄMÄN MÄÄRITTELYÄ

Lapsen hyvän elämän peruslähtökohtana on, että hän kokee olevansa rakastettu ja hyväksytyt sellaisena kuin hän on. Lapsi tarvitsee elämäänsä hellyyttä, rakkautta, lohdutusta ja vanhemman kiireetöntä läsnäoloa. Lapselle tuottaa iloa, kun vanhempi aidosti kuuntelee ja keskustelee hänen kanssaan päivän tapahtumista. Kaikki lapset tarvitsevat kuuntelevaa vanhempaa. He nauttivat lapsen ja vanhemman välisestä yhteisestä leikkihetkestä, juttutuokiosta, pelaamisesta ja satujen ja kertomusten kuuntelemisesta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 150.)

Lapset täytyy ruokkia ja vaatettaa joka päivä. Kaikista muistakin perustarpeista, kuten riittävästä levosta ja unesta, on huolehdittava. Mahdollisuuksien mukaan lapsia on estettävä joutumasta vaaraan. (Sinkkonen 2008, 22–23.) Mitään erityistä ei tarvita yhdessä olemiseen, vaan tärkeää on, että arjen askareita tehdään yhdessä, jutellaan päivän tapahtumista ja vietetään aikaa. Tätä voidaan kutsua arkirakkaudeksi, joka on vanhemman huolehtimista ja toimintaa lapsen parhaaksi. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 144.)

Säännönmukaisuus, ennakoitavuus ja rutiinit ovat asioita, joita lapset tarvitsevat elämäänsä. Lapsille tulee kertoa ja selittää asiat alusta alkaen niin kuin ne ovat. Tämä ei silti tarkoita, että heille pitäisi kertoa kaikki tai selittää asiat juurta jaksan, mutta siitä, mistä on pakko puhua, on puhuttava rehellisesti. Rutiineilla ja ennakoitavuudella on turvallisuuden kannalta keskeinen merkitys. (Sinkkonen 2008, 103–104.)

Aikaisemmin on tutkittu vain aikuisten hyvinvointinäkemyksiä, jotka ovat joko hedonistisia (nautintoon pyrkiviä) tai eudaimonisia (onnellisuuteen pyrkiviä), mutta ne voidaan rinnastaa myös tänä päivänä keskusteluun lasten hyvinvoinnista. Lasten fyysisten perustarpeiden ja läheisyyden tarpeen tulisi tyydyttyä välittömästi pienen lapsen niitä tarvitessa. Vauvaikäisten lasten hyvinvoinnin voidaan katsoa olevan lähinnä hedonistista. Kaupallisen maailman luoma kuvitelma, että lapsen arjessa onnellisuutta on vain erilaisten lelujen ja tavaroiden omistaminen tai se, että omat mielihalut tulevat tyydytetyiksi, tuottaa ongelmia hedonistisen hyvinvoinnin ajattelumaailmaan. Lapset saavat ilon siitä, että he voivat tehdä omia päätöksiä, mutta toisaalta taas lapset tuntevat

mieliharmia siitä, ettei oma tahto toteudukaan. Voidaan miettiä, että ovatko lapsen toiveen toteutuminen sekä pettymykset ja vastoinkäymiset suorassa suhteessa hänen hyvinvointiinsa. Eudaimoninen hyvinvointikäsitys kritisoi lapsen itsensä toteuttamista ja kuulluksi tulemista, sen mukaan yksipuolinen ja itsekäs omien tarpeiden tyydyttäminen ei edistä lapsen hyvää elämää. Lapsen tulee oppia sietämään pettymyksiä ja oppia siirtämään omia tavoitteitaan, jotta hän omaksuu yhteisössä elämisen perusteet. Vaikka lapsella on oikeus omiin mielipiteisiin ja kuulluksi tulemiseen, on aikuisilla kuitenkin kasvatuksellinen vastuu viime kädessä. Päiväkotiarjessakin on siksi haasteena rakentaa tasapainoa yksittäisen lapsen ja yhteisön sekä lapsen oikeuksien ja aikuisen vastuun välille. (Puroila & Estola 2012, 39.)

Tavallisesti ajatellaan, että hyvinvointi koostuu mitattavissa olevista elintasoja kuvaavista tekijöistä, mutta sillä ymmärretään olevan myös subjektiivinen ulottuvuus. Puolueettomasti voidaan mitata ja seurata esim. terveyttä, asumista, koulutusta ja tuloja, kun taas itse koettua hyvinvointia, kuten elämän laatua ja onnellisuutta on vaikeampi mitata kuin elämän laadun konkreettisempia arvoja. Jo vuonna 1976 Eric Allardt kehitti hyvinvoinnin luokittelun, jonka mukaan hyvinvointi muodostuu kolmesta eri osa-alueesta: elintasosta (having), yhteisyyssuhteista (loving) ja itsensä toteuttamisesta (being). Elintasaan sisältyvät tulot, asuminen, työllisyys, koulutus ja terveys. Loving ja being kuvaavat hyvinvoinnin subjektiivista ulottuvuutta: perhe- ja ystävyysuhteita sekä itsensä toteuttamista. Hyvinvointi on moniulotteinen ja vaikeasti tavoitettava aihe, jonka tutkiminen on monimutkaista. (Törrönen 2012, 65.)

4.1 Perheen merkitys lapselle

Perhe on ainutlaatuinen kokonaisuus. Perhe on ryhmä ihmisiä, joilla on omat erityiset ihmissuhteensa, norminsa, tavoitteensa, yksityisyytensä ja arvonsa. Perheelle nämä kaikki ovat loukkaamatonta omaisuutta eli perhe puolustaa reviiriään. Yhteisöllemme on ominaista niin sanottu suljettu perhe, joka elää omien seiniensä sisällä, varsinkin silloin kuin eniten tarvittaisiin muiden läsnäoloa ja tukea. Perheen ihmissuhteet vaikuttavat oleellisesti kaikkien elämään ja hyvinvointiin ja niihin kohdistuu myös suuria odotuksia ja toiveita. (Jarasto & Sinervo 1997, 129.)

Keskeisiä tehtäviä perheessä ovat muun muassa tunne-elämän hoitaminen ja vahvistaminen, tilaisuuden antaminen rentoutumiseen ja voimien kokoamiseen, arvojen välittäminen sukupolvelta toiselle sekä ihmissuhdetaitojen ja yhdessä elämisen opetteleminen. Lapsi omaksuu perheeltään sosiaalisen elämän pelisääntöjä ja saa valmiuksia toimia eri tilanteissa. Lapsi oppii esimerkiksi jakamaan vastuuta ja puhumaan omista asioistaan toisten kanssa. Ryhmään kuuluminen on tärkeää ja ryhmällä on omat tapansa, sääntönsä ja jopa huumorinsa. (Jarasto & Sinervo 1997, 126–127.)

Perhettä tarkastellaan psykologiassa tärkeänä vuorovaikutusprosessina lapsen elämässä. Lapsen psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen kasvuun ja kehitykseen vaikuttaa myös perhe. Lapsi on osa perheen vuorovaikutusta, jossa hän muokkaa omaa persoonaansa kokonaisvaltaisesti. Perheelle yhteiskunnallisena instituutiona on keskeistä, millaisia tehtäviä sillä on. Perheen tehtävät ovat vaihdelleet eri aikakausina. Viime aikoina onkin puhuttu paljon siitä, mikä perhe oikeastaan on. Perheen määrittäminen ei ole enää yksinkertaista, sillä jokaisella on oma käsityksensä siitä, ketkä kuuluvat hänen perheeseensä. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 23.)

Vanhemmuus ei koostu pelkästään joukosta tehtäviä, joita tulee suorittaa ja ottaa niistä vastuu, eikä vanhemmuus ole aikuisen ominaisuus tai rooli sen paremmin kuin oikeus tai velvollisuuskään. Ennen kaikkea vanhemmuus on aikuisen ja lapsen välinen ihmissuhde, joka tuottaa inhimillistä kasvua ja kypsymistä. Lapsi antaa mahdollisuuden vanhemmuuteen, ilman lasta vanhemmuutta ei ole olemassakaan. Aikuinen ei ole silti koskaan vanhempana valmis, vaan voi kokea olevansa pikemminkin tietämätön ja kokematon. Henkinen kasvuprosessi vanhemmuuteen onkin yksi ihmiselämän kompleksisimpia prosesseja. (Tamminen 2004, 69–70.)

Sisarukset ovat lapselle tärkeä osa arkea. Sisarus on kotona mitä mainioin leikkikaveri. Lapsen ollessa murheellinen, sisarukset tuovat lohtua ja seuraa. Lapsella on myötäsytynen kyky iloita ja nauttia yhteisöllisyydestä sekä vuorovaikutuksesta sukulaisten ja kavereiden kanssa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 144.)

Sisarussuhteita on laidasta laitaan niin kuin muitakin ihmissuhteita. Sisarukset saattavat olla ylimmät ystävät lapsuusvuosista vanhuuteen asti, kun taas toiset ovat keskenään

sotajalalla alusta asti. Eripurat juontavat juurensa tavallisesti lapsuudesta ja kokemuksesta, että joku muu sai enemmän vanhempien rakkautta tai huomiota kuin itse. (Sinkkonen 2008, 157.)

Lastenlasten ja isovanhempien välinen vuorovaikutus on kiinteää ja läheistä. Yhteys on tunnesuhde, johon liittyy vastavuoroista kiintymystä, rakkautta ja hellyyttä. Joskus suhteeseen kuuluu myös pahanmielenilmauksia, jotka eivät kuitenkaan vie toisen arvoa tai muuta suhteen luonnetta. Lapselle isovanhemmat voivat olla maailman tärkeimmät ihmiset vanhempien lisäksi. Isovanhemmat osoittavat välittämistään ja vahvistavat vuorovaikutustaan jälkeläistensä kanssa antamalla aikaansa ja hoitamalla lapsenlapsiaan tai tukemalla heitä taloudellisesti. Lastenlasten hyvinvoinnin tukeminen antaa niin vanhemmille kuin isovanhemmillekin yhteisen tavoitteen, joka vahvistaa heidän keskinäistä kiintymystään ja toisiinsa sitoutumista. Se tekee heistä toisilleen merkityksellisiä ja rakkaita ihmisiä. Kiintymys vähentää yksinäisyyden tunnetta ja liittää yksilön läheistensä seuraan. (Törrönen 2012, 139–141.)

4.2 Kodin merkitys lapselle

Lapselle paras kasvupaikka on turvallinen ja rakkauden täyttämä koti. Lapselle arjen kulmakiviä ovat selkeä ruokailu- ja nukkumisrytmi sekä riittävä määrä ulkoilua, kaverien kanssa leikkimistä ja vanhempien kanssa olemista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 155.) Koti on paikka, jossa ovat lapsen läheisimmät ihmisensä. Valtaosa lapsistamme kasvaa turvallisessa kodissa. Väkivaltainen ja turvaton koti on lapselle riskitekijä, jossa lapsesta huolehtiminen voi jäädä sivuseikaksi. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36.)

4.2.1 Turvallisuuden tunne

Ihmisen itsetunnon ja mielenterveyden peruspilarina toimii turvallisuuden tunne, ja jos se horjuu, voi koko ihmisen elämä olla vaarassa luhistua. Ihminen valjastaakin kaikki mahdolliset voimavaransa turvallisuutensa saavuttamiseksi ja säilyttämiseksi. Perustur-

vallisuuden tunne kehittyy jo varhaisessa lapsuudessa, sen turvallisuus tai turvattomuus piirtää jälkensä ihmisen koko myöhempään elämään. (Penttinen 2002, 13.)

Elämästä tutun ja turvallisen tekevät rutiinit ja toistuvat tilanteet. Vanhempien olisi hyvä oivaltaa arkisten rutiinien osuus elämän mielekkyyden kokemiselle. Hyvää arkeen kuuluu, että vanhempien hallinnassa olevat arjen perusrutiinit ja lasten hyvä perushoito, sujuvat. Näin ei aina kuitenkaan ole. Perheen arjesta puuttuva säännöllinen rakenne, saattaa aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunnetta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 19–20.)

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsi elää ennakoitavassa maailmassa ja saa tuoda vuorovaikutukseen kaikki tunteet, siis myös raivon, pettymyksen ja riippuvuuden tunteet. Ihmisellä on sisäinen perusvalmius kokea kaikenlaisia tunteita. Tämä perusvalmius vahvistuu, kun lapsi saa kokea tunteet yhdessä toisen kanssa, jolloin tunne tulee hänelle tutuksi ja jäsentyy suhteeseen toisten tunteiden kanssa. Paitsi, että ennakoitavuus on arjen joustavaa säännöllisyyttä, on se myös hoivaajan reaktioiden johdonmukaisuutta. Lapsi, joka on turvallisesti kiintynyt, voi luottaa siihen, että aikuinen auttaa häntä selviämään tunnekuohustaan hylkäämättä lasta tai tulematta niin vihaiseksi, että ainoastaan lisää lapsen kokemaa ahdinkoa. (Sinkkonen 2008, 270; Mäkelä 2003, 26.)

4.2.2 Päiväkoti

Keskeinen lapsiperheille tarjottava sosiaalipalvelu on päivähoito, joka on tasa-arvoisesti jokaisen lapsen ja perheen oikeus. Lapsen elämässä päivähoitokasvatus on merkittävässä asemassa, minkä vuoksi on tärkeää, että päivähoito ottaa toiminnassaan keskeisesti huomioon lasten tarpeet ja odotukset. Vanhemmilla on pienen lapsen hyvinvoinnista ensisijainen vastuu. Siirtyessä päivähoitoon lapsen elämänpiiri laajenee ja samalla lapsen hyvinvoinnista ja sen edistämisestä tulee osaltaan vastaamaan myös päivähoitohenkilöstö. Päivähoidossa lapselle tehdään lapsen oma, yksilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Siinä korostetaan päivähoidossa olevan lapsen yksilöllistä kasvupolkua, jonka vanhemmat viitoittavat yhdessä päivähoidon henkilökunnan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Lapsen hoidossa tulee näkyä hoidon,

kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, ja hänen tulee saada toimia itselleen ominaisin tavoin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 55–56.)

1970-luvulla alettiin ensimmäistä kertaa tutkia, miten päivittäinen kodin ulkopuolella olevassa hoidossa oleminen vaikuttaa lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Tutkimustuloksista ilmeni, että varhain aloitettu kodin ulkopuolella tapahtuva hoito vaikuttaa negatiivisesti lapsen sosiaaliseen sopeutumiseen. Amerikkalainen (Belsky) viiden julkaisun tutkimussarja osoitti johdonmukaisesti, että jos lapsen päivähoido alkoi vuoden ikäisenä tai nuorempana ja hoito kesti enemmän kuin 20–30 tuntia viikossa, oli 3–8-vuoden iässä ennustettavissa aggressiivisuutta ja tottelemattomuutta. Yleisesti oli pidetty parempana vaihtoehtona sitä, että äidit siirtyvät työelämään ja lastenkin sosiaalisuus paranisi päiväkotiin siirtymisen myötä, siksi tämänkaltaisia tutkimustuloksia pidettiin lähinnä provosoivina. 1980- ja 1990-luvuilla tehtiin useampia tutkimuksia, jotka kuitenkin tukivat ensimmäisten tutkimustenkin tuloksia ja niiden perusteella lapset, jotka siirtyivät päivähoidon varhain, eli 1-2 vuoden iässä, tulisivat kärsimään todennäköisimmin käytösongelmista jo 3-4 vuoden iässä ja erityisesti aggressiivisuuden, levottomuuden, keskittymiskyvyttömyyden ja koulukiusaamisen lisääntymistä kouluikäisenä. (Keltikangas-Järvinen. 2010, 200–201.)

4.3 Ystävät

Perustana kaverisuhteiden muodostumiseen pidetään lasten pyrkimystä pitää yllä turvallisuuden tunnetta. Pieni lapsi etsii sekä aikuis- että kaverisuhteissaan emotionaalista suhdetta, ystävyyttä ja kumppanuutta. Varhain lapset alkavat luoda keskinäisiä ystävyyssuhteita. Lasten ystävyyssuhteet voivat säilyä varhaisvuosista hyvinkin pitkälle nuoruus- ja aikuisikään, jos he voivat toimia koostumukseltaan samana pysyvissä ryhmissä. Alle 3-vuotiaiden lasten keskinäisissä suhteissa tulevat ilmi jo sellaiset ystävyys-tunnusmerkit kuten keskinäinen auttaminen, läheisyys, uskollisuus, jakaminen ja ilo yhdessä tekemisestä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 91.)

Kaverisuhteet ovat tärkeitä lapsen kehitykselle että lapselle itselleen. Kehityksellinen näkökulma korostuu silloin kun tarkastellaan, mitä lapsi oppii ryhmässä. Lapset oppivat

kaverisuhteissa sosiaalisia taitoja ja empatiakykyä eli taitoa asettua toisen lapsen asemaan. Ikätovereiden kanssa toimiminen ei ole kuitenkaan merkittävää vain tulevaisuudessa tarvittavien taitojen oppimisen kannalta, vaan ennen kaikkea se on olennainen osa lasten arkipäivää ja sosiaalisen identiteetin rakentumista. Kaverisuhteessa saadaan tietoa itsestä ja toisista lapsista. Lapsi vertaa itseään muihin ikäisiinsä ja vertailun kautta muodostaa omaa sosiaalista identiteettiään. Lapset rakentavat ikätovereiden kanssa omaa elämisen maailmaansa, solmivat ystävyys- ja kaverisuhteita, neuvottelevat tekemisistään, toimivat ja leikkivät yhdessä. Emotionaalisesti kaverisuhteet ovat myös tärkeitä. Kavereiden kanssa pidetään hauskaa, kisailtaan, jaetaan salaisuuksia ja puretaan huolia. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 95–96.)

Lapset voivat toimia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan itsenäisesti neuvotellen keskinäisistä suhteistaan. Lasten on itse luotava omat suhteensa ikätovereihin ja ansaittava toisten lasten kiintymys tavalla tai toisella. Heidän keskinäiset suhteensa ovat muodoltaan monimutkaisia ja vaativat lapsilta paljon ponnisteluja. Lapset rakentavat keskinäisessä vuorovaikutuksessaan erilaisia sosiaalisia asemia, vertaavat omaa asemaansa muihin ja saavat kokemuksia ryhmään kuulumisesta ja ryhmässä toimimisesta. Lapset ovat taitavampia ja aloitteellisempia kaverisuhteittensa rakentamisessa kuin aiemmin on arvioitu. Lapset kykenevät mukautumaan sosiaalisiin tilanteisiin ja toimimaan innovatiivisesti tuottaen tahtomiaan muutoksia keskinäisessä vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. Heille osallisuus leikkiin ja mukaan pääseminen toisten lasten toimintaan on olennaisempaa kuin leikin tai toiminnan sisältö. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 96.)

4.4 Leikki ja leikin välineet

Leikkiä on tutkittu useissa eri kulttuureissa ja samanlaisia leikkimuotoja ja leluja on hyvin erilaisissa yhteisöissä. Leikki on lapsille tyypillistä ja tarpeellista, riippumatta ympäristöstä, jossa lapsi kasvaa. Leikkiminen on lapsen tapa elää ja toimia, harjoitella, kehittyä ja oppia. Leikki tyydyttää monipuolisesti lapsen fyysisiä ja psyykkisiä tarpeita. Lapsen kaikki perustarpeet voivat toteutua leikissä. Leikkiessään lapsi on yhteydessä muihin lapsiin, saa mielekästä toimintaa, toteuttaa itseään ja tuntee tulevansa hyväksytyksi. Lapsi myös oppii leikin avulla. Omaan minään ja ympäröivään maailmaan tutus-

tuminen on valtava haaste lapselle, ja siinä paras työväline on leikki. Leikki tulee osaksi lapsen maailmaan jo varhain. (Jarasto & Sinervo 1997, 205–206.)

Leikin tulee tapahtua lapsen ehdoilla. Lapsen kehitystä ei tarvitse ylikorostetusti tukea leluilla, joita aikuisen täytyy ensin oppia käyttämään osatakseen ohjata lasta. Lapsi leikkii vaistonvaraisesti oikein ja nauttii siitä. On tärkeää, että lapsi saa tilaa kehitykselleen, koska leikki on nykyään uhattuna. Lapsuus lyhenee ja leikit loppuvat ihan liian varhain. Leikkimaailma on köyhtynyt. Lapset eivät aina osaa leikkiä, vaan heidän toimintansa on levotonta riehumista. He eivät keskity ja käyvät ylikierroksilla. Monet leikit ovat yksipuolisia, varsinkin television tuomia leikkejä, jotka eivät jätä tilaa mielikuvitukselle ja sisältävät usein väkivaltaa. Leikit muuttuvat myös muodin mukaan. Aikuisille leikki kertoo sosiaalisesta kehityksestä, lapsen minäkuvasta ja suhtautumisesta muihin ihmisiin. Leikkiä ei voi tulkita suoraviivaisesti. (Jarasto & Sinervo 1997, 209–211.)

Tavaroituminen on yksi aikamme trendeistä, joka koskee myös lapsia. Ensimmäisten vuosien varrella leikkikaluja lapselle kertyy helposti satamäärin. Leluja on liikaa mistä tahansa näkökulmasta. Siivoaminen hankaloituu ja rahaa kuluu. Leikkikään ei liikoja leluja kaipaa. Lapset kuitenkin näyttävät selviävän leluröykkiöiden keskellä elämisestä yllättävän hyvin. (Kalliala 2003, 206.)

Lapset eivät tarvitse kaikkia leluja, mitä lelukaupoista löytyy, vaan rauhallisia leikkiympäristöjä sekä sisällä että ulkona. Television katsominen ja erilaiset pelit sekä pirstaleinen arjen rytmi voivat myös viedä aikaa lapsen leikiltä. Lapsella pitäisi arjessa olla aikaa leikkiä kiireettömästi. Harrastustenkaan ei pitäisi viedä aikaa lasten leikeiltä. Vanhempien tulee olla aktiivisesti leikin puolella, sillä nykyaikana monet virikkeet ja harrastukset voivat viedä ajan leikiltä. On selvää, että lapsi tarvitsee myös oman aikansa suosikkileluja voidakseen leikkiä toisten kanssa. Leluja voi tehdä myös itse. Lelujen on tarkoitus kehittää luovuutta ja kekseliäisyyttä eikä suinkaan ahneutta ja passiivisuutta. (Jarasto & Sinervo 1997, 202; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 89.)

4.4.1 Itsetunnon vahvistaminen

Persoonallisuuden kehityksen rikkain tapahtuma on itsetunnon syntyminen. Se liittyy kiinteästi yksilön muuhunkin kehitykseen, joten se ei ole irrallinen alue. Itsetunto on tärkeä ihmisen koko elämää värittävä asia. (Jarasto & Sinervo 1997, 76.)

Itsetunto koostuu kolmesta tekijästä, joista ensimmäinen on käsitys itsestä eli se on sisäistä yksinpuhelua, jota jokainen mielessään käy. Sisäinen ääni voi olla joko kannustava ja rohkaiseva tai sitten lannistava ja nujertava. Lapsi imee itseensä ympäristöstään näitä ääniä eli viestejä aikuisilta ja ikätovereiltaan. Toinen itsetunnon osatekijä on tunteet itseä kohtaan eli saako lapsi olla onnellinen ja ylpeä itsestään, tyytyväinen suorituksiinsa. Hyvään itsetuntoon kuuluu kyky olla pettynyt tai tyytymätön aikaansaannoksiin ilman, että itsetunto murenee. Tämän tunteen turvallinen kokeminen on jo lapsena tärkeää. Kolmas itsetunnon osatekijä on käyttäytyminen eli toiminta. Lapsen tai oman itsensä kannustaminen saa pienin askelin tekemään, sitä mikä pelottaa ja nakertaa itsetuntoa. (Jarasto & Sinervo 1997, 77–78.)

4.4.2 Tunteiden käsittely

Lapsi oppii leikin avulla käsittelemään tunteitaan, jäsentämään ajatuksiaan sekä pohtimaan kasvun ja kehityksen tuomia muutoksia. Lapsi voi leikin maailmassa uudestaan käydä asioita läpi, joita hän haluaisi purkaa tai käsitellä, esimerkiksi nukke tai auto kokevat tai tuntevat eikä hän itse. Näin lapsi leikkivälineen kautta siirtää ja tutkii tunteitaan itsensä ulkopuolella. Leikkiessään lapsi pystyy vaivattomasti siirtymään eri tunnekokemuksista toiseen sekä palauttamaan itsensä takaisin todellisuuteen. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 79.)

Lasten roolit vaihtuvat leikkiessä tilanteesta toiseen, ja näin lapsi oppii eläytymään toisen ihmisen tunteisiin ja kokemuksiin. Yleensä roolit myös vaihtuvat leikin kuluessa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 79–80.)

Leikkiessään lapset tuovat esiin mieltään askarruttavia asioita ja dramaattisia elämäntapahtumia. Leikkiteemat usein liittyvät siihen, mitä lapsen kehityksessä on kulloinkin meneillään ja kehitysvaiheeseen liittyviin ahdistuksen ja huolen aiheisiin. Leikkiessään lapsi saattaa kääntää asiat päinvastaisiksi kuin ne todellisuudessa ovat. Lapsen kokiessa itsensä surkean pieneksi ja voimattomaksi, leikissä hän voi olla suuri ja mahtava. Kun lapsi pohtii iltaisin huolestuneena elämän rajallisuutta ja ihmisten kuolevaisuutta, hän kompensoi pelkojaan leikkimällä, että kaiken voi aina aloittaa alusta, eikä mikään koskaan kuole. Passiiviset kokemukset voi leikissä kääntää aktiivisiksi. Lapsen joutuessa tutkittavaksi sairaalaan, ja jos hänelle on tehty kivuliaita toimenpiteitä, hän voi leikki lääkärihoitajaa ja panna nuket ja nallet kokemaan sitä, mitä hän on itse kokenut. (Sinkkonen 2008, 236.)

4.4.3 Ryhmätyöskentely

Leikit syntyvät tilannesidonnaisesti juuri sillä hetkellä, kun lapset aloittavat neuvottelut leikin kulusta, ja siitä mitä he leikkivät. Leikkineuvotteluissa tarvitaan sanoja ja puhetta. Leikkiessään lasten on neuvoteltava koko ajan leikin kulusta, jotta leikkiyhteys ei katoa heidän väliltään. Toiminnallaan lapset voivat ohjata leikitilanteiden kehittymistä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 97.)

Lapset tulevat sitä vahvemmiksi ja luottavaisemmiksi yhteisen leikin onnistumisesta, mitä enemmän leikkijät ovat kiinnostuneita toistensa ehdotuksista leikin kulusta. Automaattisesti lapset eivät hyväksy kaikkia ehdotuksia. Vaikka lapset eivät ole kaikissa leikkiin liittyvissä asioissa samaa mieltä, heillä on halu kehittää leikkiä eteenpäin. Lasten keskinäisissä neuvotteluissa on havaittavissa samanlaisia piirteitä kuin aikuisten neuvotteluissa. Puheen lisäksi ilmeillä ja eleillä on suuri merkitys. Lasten neuvottelutilanteet muotoutuvat eri tavoin yhteisesti sovittuina, manipuloituna ja pakotettuina. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 98.)

Lapsen kehitys ei tapahdu ilman sosiaalisia kontakteja. Syntymästään saakka lapsi aistii paljon enemmän kuin on luultu. Leikkiä ei voi syntyä ilman kokemuksia ympäristöstä.

Lapsi havainnoi aikuisten ja toisten lasten tekemisiä ja ottaa niistä aineksia omaan toimintaansa, omaan leikkiinsä. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 203.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme tutkimus sai alkunsa saadessamme pyynnön asuinkuntamme varhaiskasvatusjohtajalta, opettajaltamme sekä Pikassoksen suunnittelijalta haastatella viisivuotiaita päiväkodin lapsia. Alkuperäisen haastatteluaineistomme kanssa osallistuimme Lastensuojelun keskusliiton järjestämille Lastensuojelun kesäpäiville kesäkuussa 2013. Tutkimuksen teoriaosuudessa esittelemme alan kirjallisuuden avulla viisivuotiaan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä, hyvän elämän perusteita sekä vastauksista esiin nousseita ajatuksia. Tuomme myös esille päiväkodin ja vanhempien merkitystä lapsen kasvatuksessa ja kehityksessä sekä lapsen osallisuudesta.

5.1 Tutkimusympäristö

Opinnäytetyömme tutkimusympäristönä toimivat neljä eri päiväkotia pienessä, noin 8000 asukkaan kaupungissa. Päiväkodeissa oli yhteensä noin 150 lasta, joista viisivuotiaita oli noin 50 ja heistä haastattelimme 24 lasta. Näiden päiväkotien varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda lämmin, rauhallinen, turvallinen ja lapsia kiinnostava kasvu- ja oppimisympäristö, jossa on tilaa leikille. Hyvä hoitosuhde onnistuu vanhempien ja henkilökunnan yhteistyönä (Kokemäen kaupunki i.a.).

5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Ensisijainen tavoitteemme oli Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kehittämistoiminnan tueksi selvittää lasten ajatuksia, siitä mitä tarvitaan, että perheessä on hyvä olla (Liite 1.). Tavoitteenamme oli myös selvittää lapsen osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta arjessa ja elämässä yleensä. Osaksemme tuli haastatella aiheesta viisivuotiaita päiväkotilapsia ja sen jälkeen litteroida haastattelut. Haastatteluiden yhteenveto julkistettiin Lastensuojelun keskusliiton jär-

jestämällä Lastensuojelun kesäpäiville kesäkuussa 2013, alaseminaarissa Perheiden tukeminen arjessa. Saimme mahdollisuuden kehittää aineiston opinnäytetyöksemme.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää viisivuotiaan päiväkotilapsen käsityksiä hyvästä elämästä. Tavoitteenamme oli saada teorian avulla selvittää viisivuotiaan kehitystasoa ja ajatuskykyä sekä haastatteluiden avulla selvittää viisivuotiaiden omia käsityksiä. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä ovat viisivuotiaan käsitykset hyvästä elämästä. Tutkimuskysymyksen avulla pyrimme selvittämään mitkä asiat kotona tekevät viisivuotiaan päiväkotilapsen iloiseksi ja mitkä surulliseksi.

Opinnäytetyömme tutkimuksen tulosten avulla haluamme tuoda julki viisivuotiaan ajatusmaailmaa, jotta lapsikin pystyisi vaikuttamaan omaan elämäänsä ja osallistumaan päätösten tekoon yhdessä vanhempiensa ja päivähoidon kanssa. Tutkimuksen kautta lasten mielipiteetkin tulevat esiin. Viisivuotiaan ajatus on vielä hyvin konkreettisella tasolla, jonka vuoksi se saatetaan aikuisten maailmassa jättää huomiotta. Tutkimustuloksemme kertoivat, että viisivuotias on tyytyväinen ja hyvinvoiva, jos perusasiat ovat kunnossa. Aikuisen läsnäolo ja turvallisuuden tunne ovat tärkeimpiä peruspilareita lapsen hyvässä elämässä.

5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetyössä käytämme laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmän valinta oli meille selvää, koska kvalitatiivinen tutkimus on yleistä sosiologi- ja käyttäytymistieteissä, kun halutaan ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja toimintoja. Laadullisessa tutkimuksessa yksi päätekijöistä on, että tieto on kerätty haastattelujen kautta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden – aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin – kietoutumista yhteen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin eikä tutkimusprosessi aina ole helppo pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa

ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamaan alkuperäiseen aineistoon. (Eskola & Suoranta 1998, 15–16.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän sisältyy ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Kuitenkin tutkimuksessa on otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pilkkoa osiin mielivaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 161.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä menetelmiä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltyinä tutkittavan ongelman ja myös tutkimusresurssin mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Opinnäytetyömme tutkimukseen valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska sillä tavalla koimme saavamme parhaiten vastauksia. Alun alkaen haastattelumenetelmämme piti olla sadutus, mutta totesimme, ettei se ehkä ole paras mahdollinen tapa saada selville sitä, mistä asioista lapset tulevat onnellisiksi. Tavoitteena oli saavuttaa mahdollisimman monta mielipidettä onnellisuudesta ja hyvästä elämästä. Perinteisempi kysymys-vastaus haastattelumetodina tuntui luontevimmalta. Avuksemme saimme opettajamme, joka toimii lastentarhanopettajana. Hän kokeili sadutus -menetelmää päiväkodissa, jossa työskentelee, ja totesi sen olevan hiukan hankala haastateltaessa lapsia. Hän auttoi meitä kysymysten tekemisessä ja näin muodostui seitsemän kysymystä, joita käytimme haastatellessamme paikkakunnan päiväkotien viisivuotiaita lapsia.

Haastattelukysymyksemme koskivat sitä, mistä viisivuotiaat haastattelemamme päiväkotilapset tulevat iloisiksi ja surullisiksi kotona, sekä mistä heidän perheenjäsenensä tulevat iloisiksi ja mitä lapset haluavat tehdä kotona eniten yhdessä muiden kanssa. Kysyimme myös millaisessa kodissa on hyvä olla tai ei ole kiva asua, sekä millaisen kodin he taikoisivat, jos pystyisivät taikomaan maailman kivoimman kodin.

Haastattelu on siinä suhteessa ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, että siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tästä on sekä etuja ja haittoja. Suurimpana etuna pidetään yleensä joustavuutta aineistoa kerätessä. Haastattelun etuna muihin tiedonkeruumuotoihin verrattuna on se, että siinä voidaan säädellä aineis-

ton keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 204–205.) Haastattelussa on mahdollisuus motivoida henkilöitä. Haastateltavalla on haastattelussa mahdollisuuksia tulkita kysymyksiä ja se on menetelmänä joustava ja sallii täsmennykset. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 36.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös sanatonta kokemustietoa. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hannila & Kyngäs 2008.)

Haastattelut nauhoitetaan ja aineiston purkaminen tehdään sanatarkasti puhtaaksikirjoittamalla eli litteroimalla. Haastatteluaineiston salassapito turvataan ja haastattelun litteroinnin yhteydessä haastateltavien henkilöiden tai paikkakunnan nimet muutetaan peitenimiksi. (Hannila & Kyngäs 2008.)

Teimme opinnäytetyömme haastattelut syksyllä 2012. Haastattelimme vuonna 2012 viisi vuotta täyttäneitä ja täyttäviä. Haastattelut teimme neljässä eri päiväkodissa. Olimme antaneet joka päiväkotiin suostumuslomakkeet vanhemmille lasten haastatteluja varten, ja suostumuksen saimme 24 vanhemmalta. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina, koska halusimme lasten kiinnostavan huomion haastatteluun eikä ryhmä- tai parihaastattelu olisi välttämättä toiminut.

Tutkittaessa lasta tarvitaan vanhemmilta ja muilta yhteistyötahoilta tutkimuslupa. Tutkijan on vasta aikuisilta saatujen lupien jälkeen mahdollista kysyä lapselta itseltään hänen kiinnostustaan osallistua tutkimukseen. Yhtenä lapsitutkimuksen piirteenä on, että ennen kuin tutkija pääsee lähelle lasta, on hänen voitettava usean aikuisen luottamus. (Kyronlampi-Kylmänen 2006, 151.) Paikkakuntamme toimintatavat olivat joustavia ja nopeita, jolloin ei tarvinnut kauan odotella virallisten lupien saantia.

Opinnäytetyön haastatteluissa lähestyminen lapsiin oli luontevaa ja helppoa. Päiväkotien henkilökunnat suhtautuivat myönteisesti tutkimukseen. Ennen haastatteluja olimme huolissamme siitä, suostuisivatko lapset kertomaan arjestaan ventovieraille aikuisille.

Lapset kuvasivat monipuolisesti ja rikkaasti ilojaan ja surujaan. Toiset lapset olivat harvasanaisempia kuin toiset.

Lapsen ollessa tutkimuskohteena halutaan haastattelusta puhuttaessa, entistä enemmän korostaa, että lapsi on tiedonlähde eikä vastaanottaja. Haastattelemalla lapselta voidaan saada tietoja hänen ajatuksistaan, tunteistaan ja sosiaalisesta maailmastaan. Haastattelun tarkoituksena voi olla selvittää esimerkiksi lapsen ajatuksia. Haastattelutilanteessa aikuinen ei kuulustele, tuomitse lapsen ajatuksia tai anna hänelle valmiita vastauksia vaan hänen tehtävänä on kuunnella ja yrittää ymmärtää, mitä lapsi todella haluaa viestittää. Liian usein käy niin, että kuuntelija asettaa kuunneltavan ajatuksiin omia näkemyksiään, vaikka ne olisivat jopa ristiriidassa tämän näkemysten kanssa. Liian nopeasti tehdyt johtopäätökset johtavat virheellisiin tulkintoihin. Usein lapsi antaa sellaisia vastauksia, joita hän ajattelee aikuisten odottavan. Lapsi myös sekoittaa helposti asioita, koska todellisuuden ja mielikuvituksen rajat ovat hänelle vielä epäselviä. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 179–180.)

5.3.1 Lasten haastattelu

Lasten haastatteluihin on viime vuosina selvästi kohdistunut mielenkiintoa. Länsimaissa on lapsiin ruvettu suhtautumaan tasa-arvoisemmin kuin ennen. Lapset nähdään yksilöinä, joilla on oma arvonsa. Lapsia halutaan kuunnella ja heidän sanomansa otetaan vakavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 128.)

Viisivuotiaan lapsen haastattelua rajoittavat useat seikat. Ensinnäkin lapsen sanavarasto on verraten pieni. Tässä iässä lapselle tulisi esittää vain 3-5 sanaa käsittäviä kysymyksiä. Kysymysten tulisi sisältää sanoja, jotka ovat lapselle tuttuja. Lasten vastaukset ovat usein lyhyitä ja melko pintapuolisia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 129.)

Toinen asia, joka saattaa häiritä viisivuotiaan haastattelua, on se, että lapsen on vaikea keskittyä pitkiä aikoja. Tämän vuoksi haastattelun tulee olla lyhyt, vain noin 15–20 minuutin mittainen. Lapset voivat kiinnostua myös monista muista asioista haastattelun aikana ja heidän mielenkiintonsa palauttaminen takaisin haastatteluun saattaa vaatia

tutkijalta taitoja ja kekseliäisyyttä. Lapsi saattaa reagoida aikuista voimakkaammin haastatteluympäristöön, joten sen pitäisi olla mahdollisimman neutraali. (Hirsjärvi & Hurme 2000,130; Ritala-Koskinen 2001, 158.)

Kolmanneksi viisivuotias lapsi saattaa vierastaa haastattelijaa ja vaatia, että jompikumpi vanhemmista on läsnä. Olisi hyvä, jos lapsi voisi etukäteen tutustua tulevaan haastattelijaan. Haastateltaessa esimerkiksi päiväkotilapsia haastattelijaa voi olla päivän pari päiväkodissa ennen haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 130.) Me olimme kahdessa päiväkodissa suorittamassa työharjoittelua, joten niiden päiväkotien lapset olivat saaneet tutustua meihin ennen haastattelua. Kahden muun päiväkodin lasten kanssa emme olleet tekemisissä ennen haastattelua. Se saattoi vaikuttaa siihen, että nämä lapset olivat hien varautuneempia meitä kohtaan ensin.

Lapsilla on taipumus vastata kyllä, vaikka he eivät tietäisikään vastausta. Tapa varmistaa, että lapsi varmasti on ymmärtänyt kysymyksen, on esittää sama kysymys eri muodossa. Haastattelijan ei pidä olettaa, että lapsi tuntee käsitteitä. Aikuisesta tutulta tuntuvat käsitteet on usein selvitettävä lapselle. Haastattelijan tulee tiedustella lapselta, tuntee hän käytettyjä käyttämiä sanoja. Haastattelijan tulee olla kiinnostunut kaikesta mitä lapsi sanoo ja jakettava ylläpitää mielenkiintoaan, vaikka lapsi selostaisi pitkään, muustakin kuin haastatteluaiheista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 130–131.)

Haastattelijan tulee olla tutkijan roolissa. Tähän rooliin kuuluu olla tietoinen siitä, että tapaaminen jää yhteen kertaan, minkä jälkeen ei tavata. Haastateltaessa lasta tutkija ei järkyty kuulemastaan eikä hymyile ”söpöille” vastauksille. Lapsia haastateltaessa syntyy kysymys siitä, tietävätkö he vastauksen vai eivät, kun he vastaavat ”en tiedä”. Voi olla kyse myös siitä, että lapsi ei ole ymmärtänyt kysymystä. Jos haastattelijaa antaa oman tulkintansa asiasta, saattaa se edistää lapsen haastattelua. Lapsi saattaa vastata ”en tiedä” myös silloin, kun luulee, että haastattelijaa ei sietäisi kuulla vastausta. Haastattelijan tulee muistaa, mitä lapsi on sanonut. Lasten muisti on erittäin hyvä ja he muistavat, mitä on kysytty ja mitä ovat vastanneet. (Hirsjärvi & Hurme 2000,130–131.)

Pienten lasten haastatteluun on valmistauduttava aivan erityisellä tavalla, on testattava ja kehitettävä oikeat tutkimusmenetelmät, jotta lapsilta voitaisiin saada oikeaa, luotetta-

vaa ja vertailukelpoista tietoa. Kaikkein haasteellisimpia haastateltavia ovat iältään 4–11-vuotiaat, heidän kielellisen kehitysvaiheensa takia. (Ritala-Koskinen 2001, 149.)

Lasten kykyyn tuottaa tietoa liittyy oleellisesti myös tutkijan taito tavoittaa lapsen maailma. Lapsia haastateltaessa tutkijan on nähty tarvitsevan erityisiä lapsitaitoja. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän tällaisia taitoja tarvitaan. (Ritala-Koskinen 2001, 152.)

5.3.2 Lasten motivointi haastatteluun

Ensimmäinen tutkijan tehtävä on motivoida lapset haastatteluun. Lapset toimivat ensisijaisesti oman mielialansa, tunteidensa ja toiveidensa, toissijaisesti velvoitteiden mukaisesti. Motivointi on tärkeää haastattellessa erityisesti pienempiä, 5–6-vuotiata. Haastatteluun motivoimiseksi ja samalla myös luottamuksellisen suhteen luomiseksi on kerrottava lapsille, miksi heitä haastatellaan ja miksi juuri heidän tietonsa on tärkeää tulla kuuluksi. Lapselle tulee haastattelun aluksi selvittää, miksi hänen luokseen on tultu juttelemaan ja millaisen haastattelu tulee olemaan. Yhteistyön kannalta pienille lapsille pidetään tärkeänä selittää tutkimuksen tarkoitus mahdollisimman konkreettisesti lapsen ymmärtämin käsittein. Eroja lasten motivoinnissa ja suhtautumisessa haastatteluun on myös sen perusteella, ovatko lapset itse päättäneet osallistumisestaan vai onko heidät aikuisten, esimerkiksi vanhempien suostumuksesta velvoitettu osallistumaan. (Ritala-Koskinen 2001, 153.)

Tutkijan ja lasten keskinäisen luottamuksellisen suhteen luominen on osa lasten motivointia ja onnistuneen haastattelun pohjustamista. Haastattelijan ja haastateltavan tulee tulla toimeen keskenään, sillä tutkimusaineisto ja sen tulokset ovat riippuvaisia heidän välisestään suhteesta. Haastattelijan on päästävä puheisiin lapsen kanssa, saatava lapsi puhumaan, kertomaan tarinoita, omia näkemyksiään ja mielipiteitään. (Ritala-Koskinen 2001, 154.)

Lapsen ja haastattelijan luottamuksellisen suhde ei synny itsestään, vaan sen eteen tutkijan on tehtävä töitä. Suhteen luominen ja lapseen tutustuminen nähdään tärkeänä, sillä

lapsen ei uskota kylmiltään kertovan vieraalle aikuiselle asioistaan. Lasten laadullisen haastattelun käyttökelpoisuuden tiedonhankintamenetelmänä onkin nähty riippuvan erityisesti tutkijan kyvystä saavuttaa lapsen luottamus ja antautua vuorovaikutukseen lasten kanssa. (Ritala-Koskinen 2001, 154.)

Pohjimmiltaan haastattelemisessa on kyse vuorovaikutuksesta ja keskinäisestä ymmärryksestä. Haastattelukysymysten muotoilulla on lasten kohdalla erityisvaatimuksia. Tämä johtuu siitä, että lapset eivät välttämättä ole tottuneet haastattelun tyyppisiin vastavuoroihin keskusteluihin, joissa vastaukset eivät ole oikein tai väärin. Usein lasten kohdalla varoitetaan tekemästä liian abstrakteja kysymyksiä ja pitäytymään paremminkin konkreettisella tasolla. Jos lapsi ei ole kiinnostunut asiasta, eikä motivoitunut ponnistelemaan ymmärtääkseen, mistä on kysymys, hän vastaa sattumanvaraisesti, mitä mieleen juolahtaa. Tutkijan keskeinen haaste on yhteisen kielen löytäminen lasten kanssa. (Ritala-Koskinen 2001, 157.)

5.4 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Perusanalyysimenetelmänä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä, on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysia voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Voidaan sanoa, että useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa sisällönanalyysiin tavalla tai toisella, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.)

Sisällönanalyysiä voidaan tehdä joko aineistolähtöisenä tai teorialähtöisenä. Meillä sisällönanalyysi on aineistolähtöinen. Aineistolähtöinen analyysi antaa aineiston itsensä kertoa, mitä se pitää sisällään, ja muodostaa sen pohjalta teorian. Aineistolähtöistä tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esi-

merkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. Aineistolähtöisyys vaatii tutkijalta itsekuria aineistossa pysyttelemisessä, ennakkokäsitysten ja teorioiden poissulkemisessa ja systemaattisuudessa, mutta aivan samalla tavalla tieteellisyyttä edellytetään muiltakin analyysimenetelmiltä. Aineistolähtöinen analyysi saattaa vaikuttaa sattumanvaraiselta ja intuitiiviselta. Tutkijan on kuitenkin tarkoitus reflektoida tekojaan, arvioida tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 103)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäiseksi redusoidaan eli pelkistetään aineisto. Aineiston pelkistämisen analysoitava informaatio voi olla aukikirjoitettu haastatteluaineisto, joka pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Tällöin aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pelkistetään litteroimalla tai koodaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Ennen analyysin aloittamista sisällönanalyysissä tulee määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi yksittäinen sana, keskustelussa se voi myös olla lause. Lisäksi analyysiyksikkö voi olla lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111–112.)

Kun saimme opinnäytetyön haastatteluaineiston purettua, teksti oli jo tullut tutuksi, koska aineisto oli ollut jo esillä useasti, haastattelutilanteessa ja purkamisvaiheessa. Aineistoa on luettava kokonaisuutena ja sitä tuli lukea vielä useaan kertaan, jotta aineistosta nousisi ajatuksia ja tuntemuksia. Alkuvaiheessa tuntui, että aineistosta oli kea ”löytää järkeä”, koska se tuntui sisältävän vain itsestään selviä asioita.

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla tavalla. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Ryhmittelyssä luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113.)

Ryhmittelyä seuraa aineiston abstrahointi, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Klusteroinnin katsotaan olevan jo osa abstrahointiprosessia. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään alkuperäisinformaation käyttäytymistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia, niin kauan kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Nauhoitimme haastattelut matkapuhelimillamme. Haastattelujen jälkeen siirsimme haastattelut puhelimista tietokoneille. Lähdimme tutkimuksemme aineiston analysoinnissa siitä liikkeelle, että litteroimme eli puhtaaksikirjoitimme haastatteluaineistomme. Tämän jälkeen luimme aineiston huolellisesti läpi ja pyrimme saamaan siitä kokonaiskuvan. Tämän jälkeen kävimme aineiston kysymys kysymykseltä läpi ja kokosimme kaikki vastaukset kysymyskohtaisesti allekkain. Samalla kun kirjoitimme vastaukset, aineisto tuli taas käytyä lävitse huolellisesti. Samalla pyrimme jättämään pois kaikki mielestämme tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat. Analyysiyksikköinä käytimme yksittäisiä sanoja.

Listasimme pelkistetyt ilmaukset ja etsimme niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Kun olimme saaneet aineiston käytyä lävitse, lähdimme nostamaan siitä esille asioita, jotka olivat relevantteja tutkimuskysymyksemme kannalta, eli muodostimme alaluokkia yhdistämällä pelkistettyjä ilmauksia. Kysyimme esimerkiksi lapsilta mitä he haluavat tehdä eniten kotona muiden kanssa, niin vastauksiksi tulivat muun muassa, ”leikkiä ilmapalloilla” ja ”leikkiä autoilla”. Näiden vastausten perusteella nostimme yhdeksi yläluokaksi leikin, ja leikin alaluokkina ovat asiat, joihin leikki vaikuttaa lapsessa. Muiksi luokiksi tulivat perhe, koti, päiväkotia ja ystävät.

5.5. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus määräytyy suhteesta tutkittavaan ilmiöön. Luotettavuuden pohdinnalla pyritään arvioimaan sitä ja saamaan vahvistus sille, etteivät tutkimustulokset ole satunnaisten asioiden seurausta. Tuloksista voidaan tehdä ne tulokset, joihin on päädytty. (Virtanen 2006, 200.)

Tutkimuksen on pyrittävä siihen, että se paljastaa tutkittavien käsityksen ja heidän maailmaansa niin hyvin kuin mahdollisesti. Tämän tulee tapahtua siitä tietoisena, että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa ja että kyse on tutkijan tulkinnoista, hänen käsitteistöstään, johon tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa. Tutkijan on pystyttävä dokumentoimaan, miten hän on päätenyt luokittelemaan ja kuvaamaan tutkittavien maailmaa juuri niin kuin hän on tehnyt. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189.)

Jokaiselle tutkittavalle on annettava riittävä informaatio tutkimuksen luonteesta ja tavoitteesta sekä korostettava vastaamisen vapaaehtoisuutta (Eskola & Suoranta 1998, 56). Tutkimukseen on saatava tutkimuslupa sekä viranomaisilta että tutkittavilta (Eskola & Suoranta 1998, 52). Tutkimuksemme osallistuminen oli vapaaehtoista. Meillä oli lupa tutkimukseen kunnan varhaiskasvatusjohtajalta, haastateltavien lasten vanhemmilta sekä lisäksi teimme yhteistyösopimuksen Pikassoksen kanssa.

Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat yhdessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129.) Tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. Sen mukaan on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa riippumatta tutkimuksen tarkoituksista. Peruskysymyksiin kuuluu se, mitä hyötyä tai haittaa tutkittaville tutkimuksesta on, miten heidän yksityisyytensä ja tutkimuksen luottamuksellisuus turvataan ja miten ollaan johtamatta tutkittavia harhaan. (Eskola & Suoranta 1998, 56.) Kerroimme tutkittavillemme, että nauhoitamme haastattelut ja, että tutkimuksemme on luotettava. Kerroimme myös, että heidän nimiään ei tulla käyttämään tutkimuksen loppuraportissa, vaan nimet kerättiin, jotta tiesimme ketä saamme haastatella.

Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia, eikä tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja luovuteta ulkopuoliselle. Lisäksi tutkimuksen tietoja ei käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128–129.) Vanhempien täyttämiä suostumuslomakkeita ei näytetty kenellekään muulle kuin tutkimuksen tekijöille, ja lomakkeet tullaan hävittämään tutkimuksen valmistuttua. Kerroimme tutkittaville, mihin käytämme heidän haastattelujaan ja että he voivat tutkimuksen valmistuttua mahdollisesti lukea sen.

Lapsen puheisiin suhtaudutaan helposti varauksella. Epäilläään, ettei lapsi erota tarua todellisuudesta – että hän on lyhytjänteinen ja ailahteleva eikä pysty pohtimaan laajoja kokonaisuuksia. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 24.) Lapsen tieto on nähty riittämättömäksi tutkimuksen tarkoituksiin. Tiedon luotettavuus lasten kohdalla kyseenalaistetaan nimenomaan lasten kehittymättömyyden kautta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2006, 154.)

Menetelmänä haastattelu on aikuiskeskeinen. Lapset eivät haastattele toisiaan ja tutkimusprosessia kontrolloi yleensä tutkija eikä lapsi. Haastattelutilanteen lapsen ja aikuisen välillä tulisi olla sellainen, jossa sekä lapsi että aikuinen nauttivat yhdessäolosta ja lapsella on mahdollisuus tuoda kiperiä ja vaikeita asioita esille. Välillä aikuisena voi olla vaikea pysyä mukana lapsen kertomuksessa. Lapsen eloisuus ja puheen pulputus voivat hämmentää. (Kyrönlampi-Kylmänen 2006, 157.) Haastatteluissa saimme itsekkin kokea lasten eloisuuden ja välillä lapset ajautuivat aiheen ulkopuolelle, mutta meille jäi sellainen mielikuva, että saimme suhteellisen helposti lapsen taas keskittymään haastatteluun.

Lapsiin haastateltavina liitetään monia epäilyksiä. Yksi hyvin keskeinen epäily on lapsilta saadun tiedon luotettavuus tutkimustarkoituksiin. Aikuisia, etenkin lasten vanhempia on pidetty objektiivisen, luotettavan tiedon lähteenä. Lasten tieto itseäänkin koskevista asioista on tulkittu vähintään vähäarvoisemmaksi, niukemmaksi ja epätarkemmaksi. Samoin on epäilty voiko lasten puheisiin ylipäänsä luottaa, pystyvätkö he erottamaan mikä on totta, mikä on heidän oma tai vaikkapa vanhempien kanta tiettyihin asioihin. Lasten tieto on nähty riittämättömäksi tutkimuksen tarkoituksiin. (Ritala-Koskinen 2001, 147–148.)

Tiedon luotettavuuteen liittyvän kysymyksen taustalla on keskeisesti kysymys lapsen kyvystä tuottaa tietoa tutkimuksen tarkoituksiin. Tällöin on kyse tavallisesti lapsen kehitystasoon liittyvistä tekijöistä. Kehityspsykologian näkemykset ovatkin lyöneet leimansa myös sosiologian orientaatioon lapsista tutkimuskohteina. (Ritala-Koskinen 2001, 149.)

Lasten haastattelun etiikassa on kyse siitä, mitä tutkija voi lapsilta kysyä ja toisaalta, mikä on tutkijan vastuu lapsista. Erityisesti nämä kysymykset ovat ajankohtaisia silloin, kun lapsia haastatellaan heidän elämäänsä liittyvistä sosiaalisista ongelmista, mutta myös muutoin. Parhaimmillaan haastattelu on lapselle positiivinen kokemus, jossa hän on voinut olla aikuisen jakamattoman huomion, kunnioituksen ja kuuntelun kohteena ja joka auttaa häntä myös ymmärtämään itse itseään paremmin. (Ritala-Koskinen 2001, 159.)

Mielestämme saimme lapsilta hyvin vastauksia. Tietysti emme voi olla varmoja ymmärsivätkö lapset kysymykset täydellisesti, mutta jos huomasimme, että lapsilla oli vaikeuksia vastata kysymykseen, yritimme muotoilla kysymystä niin, että lapsi osaisi vastata. Emme silti kokeneet, että olisimme johdatelleet lapsia vastaamaan jotakin tiettyä, vaan yritimme saada lapsen vain ymmärtämään kysymyksen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyössämme tutkimme haastattelemalla viisivuotiaiden päiväkotilasten käsityksiä hyvästä elämästä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta päädyimme seuraaviin haastatteluista nousseisiin teemoihin: perhe, koti, päiväkoti, ystävät ja leikki. Olemme teoriaosuudessa käsitelleet ja eritelleet teemoja tarkemmin ja lapsilta saamiimme vastauksia konkreettisin esimerkein.

6.1 Perhe

Perhe on lapselle lähin kasvuympäristö, jossa huolehditaan hänen fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tarpeistaan. Lapsella on perheeseensä syvimmat, pysyvimmät ja jatkuvimmat siteet. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36.) Ihmisen tärkein voimavara on perhe. Perheeseen liittyy lapsenomaisia odotuksia yhteenkuuluvuudesta, turvasta, riippuvuudesta, omistamisesta ja kaikkien tarpeiden tyydyttämisestä. Perhe vahvistaa jäsentensä mielenterveyttä ja itsetuntoa, mutta voi myös järkyttää niitä perusteellisesti. Perhe tukee vastoinikäymisten kohdatessa. Perheessä myös opitaan tuntemaan tarkoin toinen toisensa. (Jarasto & Sinervo 1997, 127.)

Yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisöllisyys korostui lasten vastauksista ja niistä ilmeni, että perhe on lasten yhteenkuuluvuuden ja turvallisuudentunteen perusyksikkö. Kasvu- ja ympäristönä oma perhe on vaikutusvaltaisin vaikka haastattelemamme päiväkotilapset viettävätkin suuren osan päivästänsä päiväkodissa, toiset enemmän ja toiset vähän vähemmän aikaa. Kysymykseen mitä teette kotona yhdessä muun perheen kanssa, he vastasivat esimerkiksi että *”käydään yhdessä jossain tai katsellaan yhdessä jotain...”* tai että *”leikitään yhdessä perheen kanssa”, ”mennään yhdessä perheen kanssa laivalle” ja ”parasta kotona on yhdessäolo”*.

Tänä päivänä perheiden lasten- ja kodinhoitoon osallistuvat eniten omien vanhempien lisäksi isovanhemmat, varsinkin isoäidit, joiden sukupolvisuhteet vaikuttavat kiintyneiltä erityisesti lasten ollessa pieniä. Isovanhemmat useassa tapauksessa ovat osana lasten-

lastensa elämää, näin lapset siis lujittavat sukulaistensa sosiaalisia suhteita. (Törrönen 2012, 139–141.)

Haastatteluissamme isovanhemmat tulivat esiin esimerkiksi kysyttäessä perheen yhteisestä tekemisestä, muutamat lapset totesivat, että käyvät yhdessä perheen kanssa mummolassa kylässä ja se koettiin mukavaksi tekemiseksi. Tosin negaatioitakin mummoläkäynnit saivat aikaan: *”mummun kodissa ei ole hyvä olla, koska ei ole mitään tekemistä”* tai kysyttäessä että millaisessa kodissa ei ole hyvä olla, vastaus kuuluikin, että *”tietysti se missä mummi ja vaari asuu, niin siellä ei oo kivaa, kun siellä ei ole kavereita”*.

Lapsi saa lemmikkieläimiltä aitoa ja positiivista palautetta, jolloin lapsen sosiaalinen kehitys mahdollistuu. Yleensä lemmikit suhtautuvat ihmisiin luottavaisesti ja osaavat näyttää tuntemuksiaan hyvinkin aidosti. Lemmikit näyttävät lapsellekin tärkeää läsnäoloa ja ihastusta heidän ollessaan yhdessä, näin ollen lapsen sosiaalisuus muita ihmisiä ja eläimiä kohtaan kehittyy. (Hautala 2013.)

Eläinten merkitys lapsille tuli hyvin selväksi melkein kaikkien haastateltujen lasten kohdalla. Useimmat heistä tulevat iloiseksi ja onnellisiksi lemmikkieläimistään tai jos ei niitä ole niin niitä he toivoivat saavansa. Lemmikkieläinten myös katsotaan kuuluvan perheeseen. Eräs tyttö vastasi kysyttäessä mistä tulet iloiseksi: *”porkkanoista, pupukoti olisi paras koti”*. Oma koira tekee iloiseksi, koirien kanssa ulkona oleminen on kivaa, koiran taluttaminen ja koiran kanssa metsällä oleminen muun perheen kanssa on mukavaa.

Lemmikeistä etenkin koirat ymmärtävät paljon mitä heille puhutaan, ne ovat lojaaleja kuuntelijoita ja hyväksyjiä sekä osaavat tulkita ihmisen erilaisia mielialoja. Koiran kanssa voi harjoitella vuorovaikutustaitoja, koirallakin on erilaisia tunteita ja niiden käytöksessä on erilaisia tunneilmauksia eli koirat osaavat tulkita erilaisia tunteita ja mielialoja. (Hautala 2013.)

6.2 Koti

Viisivuotiaan lapsen ajattelukyky abstraktilla tasolla ilmenee ehkä parhaiten kysyttäessä millainen koti olisi paras. Lasten vastaukset olivat konkreettisia ja materialistisia. Esimerkiksi iso koti on hyvä ja pieni huono, koska siellä on ahdasta tai jos on esimerkiksi yhteinen huone sisaruksen kanssa, se koettiin huonoksi tuntemukseksi. Jos koti on punainen, niin se ei ole hyvä vaan sininen koti olisi parempi. Yhden tytön mielestä pinkki koti, missä on kissa, olisi hyvä, kun taas musta koti olisi huono koti. Muutamilla ilmeni vastauksista, että keltainen koti olisi hyvä, sellainen jossa olisi myös yläkerta ja liukumäki pihassa. Toisaalta taas kerrostalon yläkerta olisi paras koti, koska siellä on rappusia, hiekkalaatikko ja keinut. Mielikuvitusrikkautta edustaa se, että parhaassa kodissa olisi 'hattaroita ja poppareita sekä trampoliini ja keinu'.

Lasten haastatteluissa antamat kommentit, kuten ”..paras koti on, kun perhe leikkii yhdessä...” tai ”parhaassa kodissa kaikki on yhdessä” tai ”kotona ei tee mikään surulliseksi” kertovat yhteenkuuluvuudesta ja turvallisuuden tunteesta sekä yhdessäolon merkityksestä. Vastaukset kertovat ennen kaikkea kodin mukavan ja turvallisen ilmapiirin vaikutuksesta lapsen itsetunnon ja turvallisuuden tunteen kehitykselle.

Turvallisuudentunne on tärkeää kaikille. Tunne siitä, että on arvostettu ja kunnioitettu antaa itsetunnon kehittymiselle parhaat eväät. Turvaton olotila lapsella voi vaikuttaa kehitykseen väärin tavalla ja muuttaa ihmisen luontaista kykyä olla yhteisönsä arvostettu jäsen ja saanee aikaan sen, että muiden arvostus jää myös itselle oppimatta. Haastateltavamme toivat esiin turvallisuuden tunnetta esimerkiksi sanomalla, että paras koti on sellainen, jossa kaikki ovat yhdessä, joko leikkivät, kokkaavat tai muuten toimivat yhdessä. Turvallisuudentunteen aikaansaa siten läsnäolo ja rajojenkin asettaminen, vaikka sana ”ei” on ikävä kuulla, niin siihen sisältyy juuri rajojen asettaminen ja huolenpito siten, että tunne välittämisestä on siinä kohtaa rehellistä.

Tasapainoisen kehityksensä tueksi lapsi tarvitsee runsaasti hoivaa, hellyyttä, vuorovaikutusta isojen ja pienien ihmisten kanssa, mielekästä toimintaa ja tunteen siitä, että hänet hyväksytään juuri sellaisena, kuin hän on. Tämä ei tarkoita sitä, että lapsen pitäisi antaa tehdä mitä hän haluaa, vaan että hän kokee, ettei se, että aikuinen ei pidä kaikesta,

mitä lapsi tekee, tarkoita sitä, että häntä itseään ei hyväksyttäisi. Pienestä pitäen lapsen on hyvä huomata, että ihmiset voivat olla eri mieltä asioista ja silti pitää toinen toisistaan. (Jarasto & Sinervo 1997, 81.)

6.3 Päiväkoti

Päivähoitopaikka on merkittävä tekijä lapsen arjessa. Lapsi voi viettää ajallisesti valveillaoloajastaan enemmän arkipäivisin päivähoidossa kuin kotona (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36). Päivähoidon kautta lapsen sosiaaliseen kehitykseen välittyvät yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutukset. Päiväkoti siirtää lapsen arvoja ja asenteita, jotka saattavat olla joskus jopa ristiriidassa lapsen perheen kanssa. Lapsi saa koulun kannalta tärkeitä valmiuksia päivähoidossa. Siellä lapsi oppii muun muassa sääntöjen noudattamista, keskittymiskykyä ja paikallaan pysymistä. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 168.)

Haastateltavamme eivät kovin paljoa nostaneet päiväkodin osuutta omaan onnellisuuteensa. Jossakin vastauksessa äidin iloisuus ilmeni siten, että jos lapsi on valmiina päiväkotilähtöön ilman hankaluuksia, niin äiti tai isä tulee iloiseksi. Toisaalta tuli ilmi se, että päiväkotiin tuleminen tekee lapsen surulliseksi, koska hän haluaisi mieluummin olla äidin kanssa kotona.

6.4 Ystävät

Ystävien ja kavereiden merkitys korostui lähes jokaisen haastateltavan kohdalla, yhdessä kaverien kanssa leikkiminen on mukavaa tekemistä. Tulee surullinen olo, jos ei ole kavereita joiden luona kyläillä, tai *”kun kaveri tulee käymään, tulen iloiseksi”*.

Vertaisryhmissä lapsi voi harjoitella niitä eväitä, joita hän on saanut omasta perheestään. Lapsi voi vertaisryhmien avulla harjoitella erilaisia rooleja ja saada kokemusta sosiaalisesta toiminnasta. Vertaissuhteiden avulla lapsi oppii yhteistoiminnan sääntöjä. Hän opettelee kuuntelemaan muita ja toimimaan tasavertaisesti ryhmässä. Toisten lasten

antama palaute omasta käyttäytymisestä vahvistaa jo opittuja vuorovaikutustaitoja, ja kehittää niitä entisestään. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 167.)

Päiväkoti-ikäinen lapsikin haluaa ystäviä, joiden kanssa leikkiä, puuhailla, jakaa mielikuvitusta, iloa ja huumoria. Kun ystävykset toimivat yhdessä, muodostuu tärkeä mehenki vastakohtaksi muille. Läheisellä ystävyydellä on erityisen suuri merkitys lapsen emotionaaliselle kehitykselle ja muut kaverisuhteet taas tukevat sosiaalista kehitystä. Myönteiset kontaktit ystävien ja kavereiden kanssa ja muutenkin hyvät ihmissuhteet luovat perustan lapsen tasapainoisen persoonallisuuden kehitykselle ja jokapäiväiselle henkisellev hyvinvoinnille. (Laine 2005, 175.)

6.5 Leikki

Lapsen maailma täyttyy leikistä ja mielikuvituksesta. Leikkiessään lapsi valloittaa maailmaa – kehittyä, seikkailee, oppii ja tutkii uusia asioita. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 26.) Kuten eräs haastateltavista totesi: ”leikkiminen on lasten työtä”, kertoo jo sen, että mikä on lapsen ’tärkeintä’ puuhaa. Leikki vahvistaa lapsen kykyä toimia yhdessä ja antaa avaimet mielikuvituksen maailmaan, se tekee niin itsetunnolle kuin elämänilolle paljon. Hyvin merkityksellistä on myös se, että ”omat” aikuiset joskus leikkivät lastensa kanssa, ”äiti leikkii mun kanssa” kertoo siitä, että lapsi tulee onnelliseksi siitä, että oma vanhempikin huomioi lapsen tarpeen leikkimiseen. Vastauksista korostui, että yhteinen tekeminen, esimerkiksi yhteinen askartelu, antaa lapselle omanarvon tuntua ja sitä, että lapsi saa kaipaamaansa huomiota ja arvostusta siitä, että hänkin osaa jo tehdä kaikenlaista omatoimisesti tai pienellä opastuksella.

Itsetunnon kehittyminen ja säilyminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta ihmisen kyky toimia niin ryhmässä kuin yksinkin olisi helpompaa, mielialan pysyminen korkealla edellyttää, että itsetunto on kohdallaan eikä esimerkiksi tunne alemmuuskompleksia siitä, että itsetunto on alikehittynyt. Lasten itsetunto vahvistuu niin kehumalla ja kannustamalla kuin rajojen asettamisellakin. Lapselle kehittyä ikään kuin vahvempi suoja-kuori vastoinkäymisiin, kun itsetunto on kohdallaan. Aivan samoin asia on tietysti aikuistenkin kohdalla, ja lapsuudessahan luodaan se perusta, jolle niin arvomaailma kuin esimerkiksi itsetuntokin kehittyä. Opinnäytetyön haastatteluissa tuli esiin esimerkiksi se, että

oma huone on tärkeä. Viisivuotiaana on jo itsenäistymisenhalua ja vastuunkantokykykin jo kehittymässä, joten oman huoneen omistaminen varmasti vahvistaa itsetuntoakin, koska siellä kuitenkin on yksin ja joutuu pitämään oman huoneensa kunnossa. Yhdessä leikkiminen joko perheen tai kavereiden kanssa luo pohjaa itsetunnon kasvamiselle. Yhteinen tekeminen antaa vahvuutta sille, että pystyy toimimaan ryhmässä ja kokee saavansa siinä arvostusta ja kunnioitusta, otetaan mukaan tasa-arvoisena osallistujana. Vanhemmat tulevat iloisiksi *"kun mennään nukkumaan omiin sänkyihin veljen kanssa ja ollaan kiltisti"*-vastauksesta voi myös päätellä sen, että itsetuntokin vahvistuu, kun ollaan oma-aloitteisia ja tehdään niin kuin on vanhempien kanssa sovittu.

Lapsi voi leikin avulla saada elämyksiään, kokemuksiaan ja tunteitaan hallintaansa, kasvunsa ja kehityksensä palvelukseen. Leikin maailmassa touhutessaan lapsi voi yhä uudestaan toistaa sitä, mitä on kokenut tai haluaisi vielä kokea. Lapsi voi siirtää sisäisen kokemusmaailmansa itsensä ulkopuolelle. Se onkin esimerkiksi nukke, auto tai eläin, joka toimii, tekee tai tuntee eikä hän itse. Lapsi tarkastelee, jäsentelee ja tutkii omaa sisäistä tunneilmastoaan oman itsensä ulkopuolella – ikään kuin katsoisi tuttua näytelmää. Lapsi on itse samanaikaisesti sisällä ja ulkopuolella, jännittävässä siirtymätilassa. (Airas & Brummer 2003, 165.)

Viisivuotiaan tunteiden käsittelytaito on jo jonkin verran kehittynyt. Tunnetaan niin iloa, surua kuin vihaisuuttakin, mutta tunteiden käsittely abstraktilla tasolla vaatii vielä muutamana vuoden. Tunteita käsitellään lähinnä toiminnan kautta *"kun ei saa kotona tehdä mitään"* tai *"isoveli kiusaa"*, tullaan surullisiksi. *"Se surettaa, kun purkka loppuu"*, kertoo juuri viisivuotiaan tavasta käsitellä tunteita materiaalisella tasolla. Hieman jo ajatusmaailmallisella tasolla on vastaus *"kauas pois lähteminen"* tekee surulliseksi.

Empaattisuus voi olla luonnekysymys, mutta ainakin sitä pystyy kehittämään, jos pystyy jo lapsena asettumaan toisen asemaan ja ajattelemaan, miltä jokin asia jostain toisesta voisi tuntua. Haastatteluisissa tulleet vastaukset: *"perhe tulee iloiseksi kun annan jonkun kukan tai teen kauniin piirroksen"* tai *"veli ilostuu, kun sen tyttöystävä tulee käymään"*. *"Perhe tulee iloiseksi, jos mä siivoan mun huoneen"* tai *"veli tulee iloiseksi, kun saa kiusata ja kutittaa"* ilmentävät empatiakykyä ja sen kehittymistä, pystytään olemaan toisen puolesta iloinen tai ymmärretään, että toisella on tyytyväinen olo, jos tehdään hänelle mieliksi, ollaan empaattisia.

Lapsi saa leikeissä kokemuksia yhteistoiminnasta. Lasten on yhdessä kyettävä sopimaan yhteiset säännöt, jaettava roolit ja sovittava leikin eteneminen ja kuvitteellisten esineiden merkitys. Lapsi saa myös leikissä kokemuksia ristiriitojen ratkaisusta. On tärkeää antaa lasten mahdollisimman pitkälle yrittää selvittää ristiriitansa itse, ellei kyse ole lasten turvallisuudesta. Lapsella on leikissä mahdollisuus harjoitella toisten ottamista huomioon. Leikin tulee olla mahdollisimman pitkälle lasten omaa toimintaa. Usein leikki on myös niin ”intiimiä”, että jotkut lapset sulkeutuvat mielellään toiseen huoneeseen, pois aikuisen silmien ja korvien lähettyviltä. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 204.)

Ryhmässä työskentelyn taito kehittyy varmasti jo alle viisivuotiaille, kun ollaan päiväkotimaailmassa, isojenkin ryhmien hallinta vaatii myös lapsilta sen taidon opettelua. Ryhmätyöskentelyä kotiloissa on varmaankin se, kun ”tehdään yhdessä hommia”, kuten eräs haastateltava totesi. ”Veljen ja siskon kanssa pelataan ulkona hippaa ja hypitään ja juostaan” korostaa myös sitä, että ryhmän pitää osata toimia yhdessä, jotta leikkikin sujuu paremmin. Yleisesti kaikenlainen yhteinen tekeminen saa aikaan ryhmätyöskentelyn taitoja, on se sitten yhdessä leikkimistä, tietokonepelien pelaamista tai television katsomista koko perheen kanssa.

Yleisesti haastattelun tuloksista ilmeni, että kaikenlaiset lelut ovat lapsille tärkeitä välineitä kehittymiselle ja elämänilolle. ”Uusi lelu tai peli tekee iloiseksi” esiintyi monissakin vastauksissa. Lelujen merkitys leikin onnistumiselle ja etenemiselle on myös tärkeää, silti se ei tarkoita sitä, että ne on oltava aina uusia ja hienoja, vaan leluksi kelpaa kyllä mikä tahansa tavara, oli se sitten tyhjä maitopurkki tai vaikka käpy, kunhan ne mielikuvituksen aikaansaamana muuttavat muotonsa miksi tahansa esineeksi, leluksi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön haastatteluissa lasten vastauksista voidaan päätellä, että heidät tekee kotona iloiseksi perheen yhteinen tekeminen, on se sitten leikkimistä, pelaamista tai muuta tekemistä, esim. leipomista ja askartelua. Lapset tekee iloiseksi myös perheen kanssa tehdyt retket mummulaan, uimahalliin, laivalle tai metsään lemmikkieläinten kanssa. Lemmikkieläimet tekivät monet lapsista iloisiksi, joten nekin tulee ottaa huomioon perheenjäseninä. Toisten lasten vastauksista ilmeni, että iloisuuteen riittää karkki, jätski tai valvominen, kun taas toiset tulivat iloiseksi jostakin perheenjäsenestään.

Kotona surullisiksi lapset tekee, kun lapselta viedään esimerkiksi lelu pois, vanhemmat riitelevät tai sisarukset kiusaavat. Nukkumaan meneminen ajoissa ja se, että ei saa valvoa tekevät jotkut lapsista myös surullisiksi. Kavereiden puute teki suurimman osan lapsista surullisiksi, koska silloin lapsilla ei ollut ketään kenen kanssa pelata tai leikkiä. Toisaalta yksinolo kuuluu myös lapsen elämään, mutta kukaan vastaajistamme ei tuonut sitä esiin. Sairaana oleminen oli myös yksi lasten surun aihe, koska silloin ei pääse johonkin mihin on luvattu.

Lasten vastauksista ilmeni, että lapset tietävät sen, että vanhemmat tulevat iloisiksi toteutuvaisista lapsista, esimerkiksi kun huone on siivottu tai lähdetään ongelmitta päiväkoitiin. Lasten mielestä vanhemmat tulevat iloisiksi myös työn teosta ja lomasta sekä yllätyksistä, kuten kukkasista. Lapset vastasivat, että sisarukset tulevat iloisiksi kun vastaajamme eivät tee kiusaa heille. Yksittäisiä perheen jäseniä iloisiksi tekeviä asioita lasten mielestä olivat kakku, traktori, kengät, kassi ja uusien pelien saaminen.

Asioita, joita lapset halusivat eniten tehdä yhdessä muiden perheeseen kuuluvien kanssa, olivat muun muassa ruoan valmistus ja sen syöminen. Muukin perheen yhteinen tekeminen, kuten leikkiminen ja pelaaminen, arkiaskareiden tekeminen sekä mönkijöillä ajaminen oli mieluista. Laulaminen ja elokuvien katselu oli myös yhteistä tekemistä.

Lapset vastasivat kysyttäessä, että millaisessa kodissa on hyvä olla, hyvinkin erilaisesti. Toisten mielestä kodissa on hyvä olla silloin kun se on jonkun tietyn värinen tai tyyppinen, esimerkiksi keltainen, punainen tai kerrostalo tai tiilitalo. Toiset vastasivat, että

turvallisessa kodissa on hyvä olla tai kun koti on lämmin. Myös kodin lähellä sijaitsevat harrastusmahdollisuudet tulivat esiin vastauksissa, esimerkiksi uimahalli tai leikkipuisto.

Koti, joka on musta ja jossa on hiiriä, rottia ja hämähäkkejä ei ole kiva paikka asua. Myöskään koti, jossa ei olisi turvallista tai jossa riideltäisiin, ei ole hyvä koti. Koti ei ole hyvä paikka asua, jos se sijaitsee metsän lähellä tai siellä on ”rynttysiä” (likaisia) ihmisiä. Jälleen lapset vastasivat tähänkin kysymykseen kodin väriin tai tyyppiin liittyvistä ominaisuuksista.

Kysyttäessä lapsilta, että jos he olisivat taikureita ja saisivat taikoa maailman kivoimman kodin, useimmat vastasivat, että jo olemassa oleva koti on paras koti eivätkä he muuttaisi siitä mitään. Muita vastauksia kysymykseen olivat muun muassa, että lapset taikoisivat kotiinsa paljon leluja ja muita tavaroita sekä eläimiä. Tässäkin kysymyksessä käytiin lävitse talon eri värejä ja tyyppejä.

Johtopäätöksenä lasten vastauksista kysymyksiin voidaan todeta, että vaikka lapset ovat samanikäisiä, niin heidän ajattelukykynsä on eri tasolla. Toisten lasten vastaukset olivat konkreettisia, toisten taas abstrakteja. Lasten kehitystaso on varmasti riippuvainen siitä, kuinka paljon heidän kanssaan vietetään aikaa ja kerrotaan eri asioista ja keskustellaan niistä. Lasten vastauksista ilmeni myös heidän kykynsä käyttää mielikuvitusta ja kyvyystä heittäytyä mielikuvitukseen maailmaan. Kaiken ei tarvitse aina olla totta lapsen maailmassa, aikuisena he saavat kuitenkin kokea todellisen elämän realiteetit.

Tutkimuksemme suurimpana johtopäätöksenä voimmekin todeta sen, että pienet asiat riittävät viisivuotiaan päiväkotilapsen iloisuuteen ja surullisuuteen. Hyvä elämä ei tarvitse tai vaadi isoja asioita, perheen yhdessä olo ja perusasioiden kunnossa olo riittää. Lapsi ei vaadi kotiinsa kalliita tavaroita, vaan turvallisuutta ja lämpöä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tutkimus onnistui hyvin. Tutkimus on tapahtunut pitkällä aikavälillä, haastattelut toteutettiin jo yli vuosi sitten ja aikaa pohtia tutkimuskysymystä oli ehkä liiankin paljon. Olemme joutuneet pohtimaan asioita usealta eri kannalta, ennen kuin päädyimme tähän tutkimuskysymykseen.

Aloitimme tutkimuksemme Pikassokselta saatujen ohjeiden mukaan ja keräsimme haastatteluiden kautta aineistoa, jota he käyttivät omiin tutkimuksiinsa. Saimme haastatelluista aineiston, jota olemme käyttäneet tässä opinnäytetyössä. Aineiston muuttaminen opinnäytetyöksi on vaatinut meiltä asiaan perehtymistä. Samankaltaisia tutkimuksia ei oletettavasti ole tehty, joten emme saaneet mistään varsinaista mallia. Tämän vuoksi opinnäytetyömme perustuu kirjallisuuden teoriaan ja omiin pohdintoihimme.

Kehityspsykologian näkökulmasta viisivuotias on jo pitkälle kehittynyt ja iso, mutta tarvitsee silti tukea ja huolenpitoa. Lapsi haluaa välillä heittäytyä pienen lapsen roolin ja tulla hoivatuksi. Viisivuotiaan tulee harjoitella motorisia kuin muitakin kykyjään, liiallinen suojele aikuisten taholta ei ole eduksi lapsen kehitykselle. Kielellisesti viisivuotias lapsi ymmärtää jo käsitteitä ja omaa suuren sanavaraston, hän pystyy keskustelemaan vieraidenkin ihmisten kanssa. Tämän ikäinen lapsi pohtii jo kaikennäköisiä asioita, esimerkiksi mikä on oikein ja väärin. Näihin kysymyksiin aikuisen tulisi vastata, eikä ohittaa lapsen kysymystä, vaikka se tuntuisi vaikealta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b.)

Lapsen sosiaalinen kehitys muotoutuu yhdessä minäkäsityksen ja tunne-elämän kehityksen kanssa, kehitys tapahtuu suhteessa hänen ympäristöönsä. Lapsi muodostaa vähitellen kuvaa itsestään muiden joukossa ja on altis muiden ihmisten vaikutteille. Sosiaalinen kehitys jatkuu läpi koko ihmisen elämän. Perustaidot opitaan kuitenkin jo lapsuudessa, jolloin ihminen muodostaa kuvaa siitä, millainen hän on ja miten hänen pitäisi olla suhteessa muihin, jotta hänet hyväksytään. Kaverisuhteet ovat tärkeitä, niissä opitaan myös sosiaalista kanssakäymistä ja leikkien kautta erilaisia rooleja. Viisivuotias lapsi pitää vanhempia lapsia esikuvanaan. Tämän ikäinen lapsi tietää jo miten toimia,

mutta ei aina pysty toimimaan sääntöjen mukaan. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 166–167; Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. c.)

Lapseen hyvään elämään ei tarvita mitään erityistä, yhdessä oleminen riittää. Tärkeää on, että arjen askareita tehdään yhdessä, jutellaan päivän tapahtumista ja vietetään aikaa. Tämä on niin kutsuttua arkirakkautta, joka on vanhemman huolehtimista ja toimintaa lapsen parhaaksi. Nykyajan materialistinen ja kaupallinen ajattelutapa ei tuo hyvää elämää lapsellekaan, vaikka lapsi ilostuukin uusista leluista.

Jokainen kokee varmasti omalla, yksilöllisellä tavallaan sen, mitkä ovat hyvän elämän edellytykset ja mitä hyvä elämä pitää sisällään. Tekemämme haastattelututkimus siitä, mikä viisivuotiaan päiväkotilapsen mielestä sisältyy hyvään elämään, antaa lopputuloksiksi sen, että lapsen maailmassa niin kodin turvallisuus ja perheen yhtenäisyys kuin ystävät ja leikkiminen takaavat hyvän lopputuloksen. Viisivuotiaan konkreetian kehittyminen abstraktisen ajattelukyvyn muotoon on vasta alkumetreillään, mutta peruspilareitten tulee silti olla kunnossa. Kaikenlainen turvallisuuden horjuttaminen tekee elämästä vähemmän hyvän.

Kokemuksemme opinnäytetyön tekemisestä oli mielenkiintoinen, aiheen saatuamme tunsimme tekevämme jotakin hyödyllistä, koska tämän tyyppisiä tutkimuksia ei ole aiemmin tehty. Haastateltavien valikoituminen oli selvää, koska teimme pedagogista harjoittelua päiväkodeissa samaan aikaan. Pikassoksen ehdottama sadutus haastattelumenetelmänä oli turhan haastattava, koska sadutus on periaatteessa lapsen omaa kertomusta esimerkiksi kuvien avulla. Koimme haastavaksi löytää sadutuksen kautta vastauksia tutkittavaan aiheeseemme. Päädyimmekin opettajien opastuksella perinteiseen kysymys-vastaus-menetelmään. Kysymykset tuntuivat sopivilta, tosin niitäkin olisi pitänyt harkita tarkemmin, jotta olisimme saaneet paremmin tutkimukseemme liittyviä vastauksia.

Lasten haastattelut koimme aluksi hankaliksi, koska emme olleet haastatelleet aiemmin näin nuoria. Lapset kuitenkin pääosin ottivat meidät hyvin vastaan ja olivat yhteistyöhaluisia. Otimme jokaisen lapsen tasa-arvoisesti, mutta silti yksilöllisesti huomioon. Joillekin tuli selventää sitä mitä kysytään, vaikka pyrimme välttämään johdattelua.

Opinnäytetyömme tekeminen on ollut pitkä prosessi. Puolentoista vuoden aikana olemme pohtineet, miettineet ja tutkineet aihettamme monelta eri suunnalta. Tutkimustuloksemme johtopäätös on kuitenkin arkipäiväisen elämän perusta.

Tutkimusta tehdessämme olemme havainneet sen, että lapset eivät ajattele samalla tavoin asioista kuin aikuiset. Tämän vuoksi onkin tärkeää pysähtyä kuuntelemaan lasta ja hänen toiveitaan. Lapsi tulee pienistä asioista onnelliseksi. Siihen ei välttämättä tarvita kuin yhdessä oloa perheen kanssa tai jokin hieno uusi lelu. Lapsi ei välttämättä tarvitse monimutkaisia kuvioita elämäänsä, vaan yksinkertaisia arkisia asioita.

Opinnäytetyötämme voisi hyödyntää työelämässä esimerkiksi päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluissa. Vanhemmille voisi kertoa haastattelututkimuksesta saaduista tiedoista, jotta lasten käsitykset hyvästä elämästä tulisivat vanhempienkin tietoon. Lapset tarvitsevat yhdessäoloa ja perustarpeista huolehtimista. Päivähoidon henkilökuntakin voisi tutustua opinnäytetyöhömmme helpottaakseen omaa työtään, koska heidän ei välttämättä tarvitse suunnitella lapsille erityistä ohjelmaa joka päivälle. Lapset ovat tyytyväisiä saadessaan olla ystävien kanssa ja leikkiä vapaasti.

LÄHTEET

- Airas, Christel & Brummer, Kaarina 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille*. Helsinki: WSOY, 162–183.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hannila, Päivi & Kyngäs, Päivi 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 16.5.2013.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/38214/stadia-1210852529-2.pdf?sequence=1>.
- Hautala, Minna 2013. Lemmikkieläimet lapsen kehityksen tukena. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 6.1.2014.
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62872/Hautala_Minna.pdf?sequence=1.
- Hirsjärvi, Sinikka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1998. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena 2000. *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki; Yliopistopaino.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. *Alle kouluikäisen lapsen maailma*. Helsinki: Gummerus.
- Kahri, Anna 2003. *Äitiyden sietämätön keveys*. Helsinki: RT-Print.
- Kalliala, Marjatta 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille*. Helsinki: WSOY, 184–209.
- Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Sivén, Tuula; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2008. *Lapsen aika*. Porvoo: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Kokemäen kaupunki i.a. *Varhaiskasvatus*. Viitattu 6.1.2014.
<http://www.kokemaki.fi/palvelut/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/>.
- Kuopion kaupunki 2011. *Varhaiskasvatussuunnitelma – Kasvattajan käsikirja*. Viitattu 9.5.2013.

http://www.kuopio.fi/c/document_library/get_file?uuid=37e9416e-ebc2-4d43-b053-f9878cbce9ba&groupId=12147.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2006. Lapsen tunteiden tulkkina. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Tunteiden rakkaus ja rikkaus – Avaimia tunteiden tulkinnaan. Helsinki: Finn Lecture, 150–169.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.

Luumi, Pertti 2011. Lapsen hyvä elämä. Viitattu 10.5.2013.
http://www.yhdessaelamaan.fi/?page_id=91.

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. a. 5-6-vuotias. Viitattu 13.5.2013.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/.

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. b. Persoonallisuuden ja tunne-elämänkehitys. Viitattu 13.5.2013.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/persoonallisuus_ja_tunne-elama/.

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. c. Sosiaalisten taitojen kehitys. Viitattu 13.5.2013.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/sosiaaliset_taidot/.

Mäkelä, Jukka 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutuksessa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille. Helsinki: WSOY, 13–43.

Penttinen, Hannu 2002. Kasvu hyvään elämään. Helsinki: Aseman lapset.

Pikassos i.a. Sosiaalialan kehitystoiminnan asiantuntija. Viitattu 12.8.2013.
<http://www.pikassos.fi/esittely>.

Puroila, Anna-Maija & Estola, Eila 2012. Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti 1 (1), 22–43. Viitattu 6.1.2014. <http://jecer.org/wp-content/uploads/2012/12/Puroila-Estola-3.pdf>.

Ritala-Koskinen, Aino 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa Marjatta Kangassalo & Juha Suoranta (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Tampere: Tampere University Press, 145–169.

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

- Sosiaaliportti i.a. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.5.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>.
- Tamminen, Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY.
- Tampereen Yliopisto i.a. Kehityspsykologia. Esiopetusikäinen lapsi. Viitattu 9.5.2013.
http://www.utaj.fi/koulu/psykologia/sangin_opet/kehitys.html.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta 2012. Onni on joka päivä – Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Virtanen, Juha 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 149–213.

LIITE 1: Mitä tarvitaan, että perheessä on hyvä olla?

MITÄ TARVITAAN, ETTÄ PERHEESSÄ ON HYVÄ OLLA?

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö kokosivat kehittämistoimintansa tueksi joukon lasten, nuorten ja perheiden kehittäjiä maakunnasta. Näin syntyneellä verkostolla on tarve kuulla kehittämistoimintansa tueksi myös erilaisten perheiden ja eri-ikäisten perheenjäsenten ajatuksia perheiden tarpeista. Näin syntyi seuraava suunnitelma:

- ◇ teemme laajan ryhmähaastattelujen sarjan eri puolilla maakuntaa
- ◇ haastateltavat ryhmät löytyvät kunnista koulujen, neuvolan, MLL perhekahviloiden, varhaiskasvatuksen ja seurakuntien sekä sosiaalitoimen avulla. Mukana on alustavasti ryhmiä ainakin Ulvilasta, Kokemäeltä, Raumalta.
- ◇ haastateltavat kutsutaan keskustelemaan aiheesta: Mitä tarvitaan, että perheessä on hyvä olla?
- ◇ perheiden jäsenistä, joko aikuisista, lapsista tai nuorista koostuva ryhmä keskustelee vapaasti aiheesta. Keskustelu kirjataan ja nauhoitetaan, jos haastateltavat antavat siihen luvan.
- ◇ pikkulasten ryhmissä varhaiskasvatuksen henkilöstö hoitaa haastattelun, esimerkiksi sadutus- menetelmällä
- ◇ nuorten ja aikuisten ryhmien haastatteluissa sovelletaan Bikva-mentelmää, joka on haastateltavia voimaannuttava ja osallistava menetelmä
- ◇ haastatteluilla saamme perheiden kokemuksen siitä mitä tarvitaan että perheessä on hyvä olla. Haastattelujen yhteenveto on laaja maakunnallinen katsaus perheiden kokemusmaailmaan.
- ◇ haastattelujen välittämää tietoa käydään läpi kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Katsotaan yhdessä miten palvelujärjestelmä vastaa perheiden arjen tarpeisiin.
- ◇ lopuksi järjestetään maakunnallinen foorumi, jossa perheiden hyvän olon avaimet esitellään

MIHIN TARVITSEMME SINUA?

- ◇ haastattelemaan ryhmiä ja litteroimaan haastatteluja osana opintojasi
- ◇ käyttämään tilaisuutta hyväksi ja keräämään haastatteluaineistoa opinnäytetyötäsi varten
- ◇ opinnäytetyön tekijäksi ja hyödyntämään valmista aineistoa
- ◇ opettelemaan käytännössä haastattelua tiedonkeruun tapana osana opintojasi

Aikataulu:

- ◇ haastattelujen tavoiteaikataulu on vuoden 2012 loppuun mennessä
- ◇ haastattelujen yhteenveto ja foorumi keväällä 2013

Jos kiinnostuit, ota yhteyttä: Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Heli Toroska, suunnittelija, puh.nro0503529953, heli.toroska@pikassos.fi **Lastensuojelun kehittämissyksikkö Marketta Raivio**, puh.nro 0447019551, marketta.raivio@pori.fi

LIITE 2: Lasten haastattelukysymykset

1. Mikä saa sinut kotona iloiseksi?
2. Mikä tekee sinut kotona surulliseksi?
3. Mikä saa äidin/isän/sisarukset iloiseksi?
4. Mitä haluat eniten tehdä kotona yhdessä muiden kanssa?
5. Millaisessa kodissa on hyvä olla?
6. Millaisessa kodissa ei ole kiva asua?
7. Jos voisit olla taikuri ja taikoa teille maailman kivoimman kodin, millaisen kodin taikoisit?